

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 33 (5039) 23 жніўня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Паэт

Ліліяна Анцух

«Дон Кіхот»

і яго дом

і «тэрыторыя бяспекі»

і Уладзімір Слабодчыкаў

стар. 9

стар. 10

стар. 13

Новыя імёны, або Дарогу маладым

Беларуская нацыянальная мастацкая школа багатая на таленты. З кожным годам пашыраецца колькасць цікавых выставачна-конкурсных праектаў, арганізуюцца разнастайныя творчыя фестывалі, дзе аўтары маюць магчымасць максімальна раскрыць патэнцыял. Але што з новымі імёнамі ў мастацкім асяродку? Наколькі моладзь актыўная і запатрабаваная ва ўжо сфарміраваным коле творцаў? На гэтае пытанне можна знайсці адказ у Палацы мастацтваў, дзе зараз праходзіць трынаале маладых мастакоў. Выстаўка-конкурс рэспубліканскага маштабу праводзіцца ўпершыню ў краіне пад эгідай Міністэрства культуры, Нацыянальнага гістарычнага музея і Беларускага саюза мастакоў. Паводле задумы, праект блізка да ідэі Нацыянальнай прэміі ў галіне выяўленчага мастацтва з важнай папраўкай: акцэнт тут робіцца не на прызнаных мэтраў, а на перспектыўную творчую моладзь.

Конкурс праходзіць у намінацыях: «Скульптура», «Жывапіс», «Графіка», «Манументальнае і манументальна-дэкаратыўнае мастацтва», «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва» «Навацыя» (арт-праект, інсталяцыя), «Мастацтвазнаўства і мастацкая крытыка», «Куратарскі праект у сферы выяўленчага мастацтва». У экспазіцыі прадстаўлены жывапісныя карціны, графіка і літаграфіі, скульптуры з бронзы і гіпсу, вырабы з керамікі, тэкстыльныя арт-інсталяцыі і пано, выцінанка, разьба па дрэве. Некаторыя работы створаны з выкарыстаннем змешаных тэхнік. Ёсць нават мазаіка з каменю.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9033

акцэнтны тыдня

Сфера адказнасці. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка прызначэнні Андрэя Кунцэвіча намеснікам кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта актуалізаваў задачы, якія стаяць сёння перад ідэалагічнай вертыкаллю. На пасадзе намесніка кіраўніка Адміністрацыі Андрэй Кунцэвіч будзе курываваць сферы ідэалогіі і работы СМІ. Падкрэслены яго досвед у гэтай сферы, уключаючы прафесійную адукацыю. «Вам давядзецца займацца перш за ўсё комплексам ідэалагічнай работы, пачынаючы ад журналістыкі і заканчваючы, скажу адкрыта, лекцыямі ў ВНУ, — звярнуў увагу Прэзідэнт. — Гэта самае слабае месца нашых дзяржаўных служачых — сустрэкацца з моладдзю, расказаваць ім пра палітыку, якая праводзіцца ў дзяржаве». Кіраўнік дзяржавы адзначыў: «Інтэрнэт будзе таксама ў нейкай ступені сферай вашай адказнасці. І не з пункту гледжання ўсё закрыць і забараніць, а выкласці пазіцыю ўлады, пазіцыю Прэзідэнта. Пакуль больш за ўсё гэтым займаецца Прэзідэнт».

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі ўпавіншаваў калектыў Нацыянальнага дзіцячага адукацыйна-аздараўленчага цэнтра «Зубраня» з 50-годдзем з дня заснавання. Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што «Зубраня» стаў сапраўдным сімвалам дзіцячай дыпламатыі. Тут пабывалі юныя грамадзяне больш як 45 дзяржаў, і кожная міжнародная змена — новы крок насустрач агульнай будучыні, мірнай і бяспечнай. Прэзідэнт выказаў упэўненасць, што дзякуючы высокаму прафесіяналізму педагогічнага калектыву захаваны і прымножаны ўнікальныя традыцыі, што дае цэнтру магчымасць заставацца лідарам у выхаванні падрастаючага пакалення.

Даты. Распараджэннем прэм'ер-міністра Беларусі створаны рэспубліканскі арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні мерапрыемстваў, прысвечаных святкаванню 550-годдзя здабыцця чудатворнага Жыровіцкага абраза Божай Маці і 500-годдзя з дня заснавання Свята-Успенскага Жыровіцкага стаўрапігіяльнага мужчынскага манастыра, паведамліў у прэс-службе ўрада. Старшынёй аргкамітэта прызначаны намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка. Юбілейныя даты будучы адзначацца ў маі 2020 года. Жыровіцкі абраз Божай Маці — адна з найбольш ушанаваных святыняў Беларусі. Абраз знаходзіцца ў Свята-Успенскім саборы Жыровіцкага манастыра і лічыцца заступнікам краіны.

Імёны. Выстаўка «Рытм-Квант», прымеркаваная да 80-гадовага юбілею мастака-афарміцеля Уладзіміра Кандрацэва, адкрылася ў Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры. Прафесійная дзейнасць творцы цесна звязана з беларускай музейнай справай: аўтар мастацкага афармлення ў розныя гады экспазіцый Музея гісторыі Акадэміі навук БССР, Музея літаратуры ў Віцебску, Музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, Музея Уладзіміра Мулявіна ў Белдзяржфілармоніі, Музея сучаснай беларускай дзяржаўнасці. Плённа супрацоўнічае з Нацыянальным гістарычным музеем Беларусі. З удзелам У. Кандрацэва прайшлі выстаўкі «Слуцкія паясы», «Вайна 1812 года ў гісторыі Мінска». Уладзімір Дзмітрыевіч — аўтар і выканаўца мастацкай канцэпцыі выстаўкі «1937 год у жыцці савецкай Смаленшчыны» ў мемарыяльным комплексе «Катынь» (Расія).

Страта. Пайшоў з жыцця легендарны сдыктар Беларускага радыё Ілья Курган. Ілья Львовіч нарадзіўся ў 1926 годзе ў Барысаве. У 1949-м скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. Працаваў на Беларускім радыё з 1949 па 1990 год, выкладаў у Беларускай акадэміі мастацтваў і Беларускім універсітэце культуры і мастацтваў. Яго майстэрства чытальніка выявілася ў радыёпастановах «Паляўнічае шчасце» Э. Самуілёнка, «Прымакі» Я. Купалы, «Пан Тадэвуш» А. Міцкевіча і многіх іншых.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Без межаў

Напярэдадні Дня ведаў у канфэрэнц-зале Дома літаратуры ўзнагародзілі ўдзельнікаў расійска-беларускага праекта «Настаўнік — гэта прызвание». Сярод пераможцаў — і выбітныя педагогі, і маладыя настаўнікі, што красамоўна адлюстроўвае разнастайнасць дзейнасці ў гэтай прафесіі.

Ініцыятарам праекта стала старшыня камісіі па адукацыі Грамадскай палаты Саюзнай дзяржавы прафесар Галіна Клімантава. Ажыццявілася задума дзякуючы Міністэрству асветы Расіі і Міністэрству адукацыі Рэспублікі Беларусь, а таксама Саюзу пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы. Як адзначыла Флюра Храмцова, намеснік старшыні камісіі па адукацыі Грамадскай палаты Саюзнай дзяржавы, праект дапамог выявіць прызнаных майстроў сваёй справы.

— Гэтая падзея паказвае, што пісьменнікі і настаўнікі — людзі адной крыві, — адзначыў у віншавальным слове стар-

шыня Саюза пісьменнікаў Беларусі і сустаршыня Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Мікалай Чаргінец. — Перад намі стаяць агульныя задачы, і ў першую чаргу — выхаванне дзяцей і моладзі. Няхай у кожнага будзе свая дзяржава. Але галоўнае, каб межы не праходзілі па сэрцах народаў.

Літаральна месяц таму ў Маскве прэзентавалі выдадзеную па выніках праекта кнігу, якую склалі звесткі пра таленавітых настаўнікаў. Гэта сапраўдныя прафесіяналы, якія карыстаюцца пашанай вучняў, бацькоў, калег, грамадства, з розных рэгіёнаў Расіі і Беларусі. Усе матэрыялы праекта размеркаваны па пяці намінацыях: «Настаўнік, педагог, вучоны», «Сэрца, аддадзенае дзецям», «Настаўнік у маім жыцці», «З дынастыі настаўнікаў» і «Малады настаўнік».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Адчуць сябе друкаром

змога кожны падчас свята пісьменства

Асабліва-вадзеньня Дня беларускага пісьменства былі абмеркаваны падчас прэс-канфэрэнцыі з нагоды свята. Чым сёлета будучы здзіўляць гасцей свята арганізатары? Перш за ўсё насычанай двухдзённай праграмай. Напрыклад, Саюз пісьменнікаў Беларусі прадставіць шмат цікавых творчых праектаў. Ужо 31 жніўня адбудзецца міжнародны круглы стол, які аб'яднае творцаў з усіх рэгіёнаў Беларусі і замежжа.

— Будзе ісці размова аб пісьменніку, яго ролі ў жыцці грамадства, пра значнасць слова, каб яно захоплівала душы, было пазітыўным, заклікала да міру і спагады, — распавяла журналістам першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах. — У той жа дзень пройдзе адкрыццё фотавыстаўкі «Бачу Беларусь такой», якая ладзілася на розных пляцоўках нашай краіны і за мяжой. Зараз своеасаблівае прызнанне ў любові да Беларусі атрымае святочны Слонім.

Акрамя таго, пісьменнікі далучацца да традыцыйнай навукова-асветніцкай акцыі «Дарога да святыняў», якая пасля соцен кіламетраў падарожжа па розных кутках Беларусі дабярэцца да Жыровічаў, дзе адбудзецца яе заключны этап. «Я слова ў душы нашу» — так

назваецца падрыхтаваная ўжо паэтычнай імпрэза, прысвечаная духоўным каштоўнасцям.

31 жніўня ў 11.00 пачне работу пляцоўка «Слова пісьменніка». Гэты дзень будзе прысвечаны прэзентацыі Гродзенскага абласнога аддзялення. Удзел возьмуць і літаратары з Баранавіч. А ў нядзелю, 1 верасня, галоўную творчую пляцоўку свята напоўніць пісьменніцкае рознагалоссе з усёй краіны. Прэзентацыі новых выданняў, аўтограф-сесіі, магчымасць зносін з самімі аўтарамі — незабыўныя ўражанні ад сустрэч з цудоўным светам кнігі і тымі, хто яе стварае. Дарэчы, удзел у Дні беларускага пісьменства прымуць больш як 100 сяброў СПБ.

Асноўныя ж мерапрыемствы запланаваны на 1 верасня. З самай раніцы ўрачыста адкрыецца помнік легендарнаму Льву Сапегу. Цэнтральнымі падзеямі фестывалю стануць цырымонія адкрыцця і закрыцця, а таксама ўзнагароджання пераможцаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

Святочныя мерапрыемствы разгорнуцца адразу на 16 пляцоўках: ад тэатральнай да маладзёжнай з фотазонамі і гастронамічнымі выходамі. Парадую гасцей і жыхароў Слоніма ўпадабаны многімі «Друкарскі двор», які

Фота: Віктарыя Шыцка

наглядна прадэманструе багатыя традыцыі беларускага кнігадрукавання. Дзякуючы ўнікальнаму станку, зробленаму Уладзімірам Ліхадзедавым па чарцяжах XVI стагоддзя, кожны зможа перанесціся ў часы Францыска Скарыны і адчуць сябе сапраўдным першадрукаром. Чакаецца, што выклікае цікавасць і кніга Уладзіміра Ліхадзедава, прысвечаная Слоніму і складзеная больш чым з 600 фотаздымкаў з гісторыі горада.

У 14.30 на галоўнай пляцоўцы свята пачнецца канцэрт Саюза пісьменнікаў Беларусі «Край бацькоўскай, мой край родны» — своеасаблівае прэзентацыя кнігі «Мая Радзіма», якую Саюз пісьменнікаў Беларусі ствараў да Дня беларускага пісьменства.

Міра ІЎКОВІЧ

стасункі

Украінскі ракурс

Упярэдадзень Дня беларускага пісьменства, 31 жніўня, адбудзецца міжнародны круглы стол «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго». Прыедзе шмат гасцей — літаратараў з розных краін. Добрую суседку Беларусі — Украіну — будзе прадстаўляць публіцыст, перакладчык, гісторык Глеб Кудрашоў.

— Акрамя таго, што збіраюся выступіць на Міжнародным круглым stole, 1 верасня правяду такую цікавую, як мне падаецца, імпрэзу «Беларускія кніжныя інтэрпрэтацыі "Энеіды" Івана Катлярэўскага», — распавёў Глеб Кудрашоў. — Сувязь Беларусі, беларускага прыгожлага пісьменства з гэтым творам — сапраўдны беларуска-ўкраінскі гуманітарны мост. І многія часіны не могуць схаваць ад нас, украінцаў і беларусаў, неўміручага Катлярэўскага. На імпрэзе, а можа, і ў фармаце іншых мерапрыемстваў Дня беларускага пісьменства абавязкова пакажу экзэмпляр кнігі з перакладам «Энеіды» Катлярэўскага на беларускую мову. Перакладчык — народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў. А на нізе — аўтограф перакладчыка! Уявіце сабе, з якім душэўным трымценнем я ўпершыню трымаў у руках гэтае выданне. Ёсць і яшчэ адзін падарунак ад мяне, ад маёй роднай Палтавы, ад маці Украіны беларускаму святу, куды я прыязджаю заўсёды з вялікай ахвотай. Але пра гэта крышачку пазней раскажу. Ці ў самы пярэдадзень свята ці ўжо на самім Дні беларускага пісьменства ў Слоніме. Упэўнены, гэтая невялікая «таямніца» будзе цікавай кожнаму кніжніку, бібліяфілу.

Спадзяёмся, што такі анонс прыцягне ўвагу да Дня беларускага пісьменства ў Слоніме і ўкраінскай дыяспары ў Беларусі. Дарэчы, «украінская тэма» (як пра яе не нагадаць у пярэдадзень Дня беларускага пісьменства!) працягнецца ў Слоніме і вось яшчэ ў чым. У старажытным горадзе ў 1890 годзе нарадзілася ўкраінскі мовазнаўца Алена Курыла. Вучылася ў Львоўскім універсітэце. У 1913 годзе закончыла курсы пры Варшаўскім універсітэце. Сярод яе настаўнікаў — акадэмік

Яўген Цімчанка. Асоба ва ўкраінскім мовазнаўстве легендарная. Акадэмік Акадэміі навук Украіны, член-карэспандэнт Акадэміі навук СССР. З 1918 года Цімчанка — старшыня пастаяннай Камісіі па складанні гістарычнага слоўніка ўкраінскай мовы. Фактычна сам і склаў 14 тамоў, здолеўшы выдаць толькі адзін. Астатняя праца засталася ў рукапісе, на картках. З 1932 па 1948 год яго работы зусім не друкавалі, не згадвалі. Толькі пасмяротна, у 1948-м, пачаўся свет адзін мовазнаўчы артыкул. Вось такі чалавек выводзіў у вялікую навуку нашу зямлячку — Алену Курылу.

У 1930 годзе ўраджэнка Слоніма была прызначана ў Кіеве намеснікам дырэктара Інстытута мовазнаўства. Выдала цэлы шэраг тэрміналагічных слоўнікаў, надрукавала шмат розных артыкулаў. А ў 1933 годзе была без усялякіх на тое падстаў арыштавана. Праўда, праз паўтара месяца адпусцілі. Выехала ў Расію. Працавала ў Маскоўскім абласным педагогічным інстытуце. У 1938 ізноў арыштавалі. У 1946 Алену Курылу вызвалілі з Карагандзінскага лагера. Як склаўся далейшы яе лёс, на жаль, невядома...

Сапраўды, гісторыя і сучаснасць падкідваюць свае сюжэты. І «ўкраінскі сцяжок» у межах беларускага свята таксама кладзецца радком у гісторыю беларуска-ўкраінскага пабрацімства.

Сяргей ШЫЧКО

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

25 жніўня — на літаратурную сустрэчу з удзелам Пятра Буганова «Агні Айчыны» ў полацкую бібліятэку імя Янкі Купалы (10.30).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

25 жніўня — на пасяджэнне літаратурнай гасціўні «Магія слова» ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (15.00).

надзённае

«Класнае» чытанне

Выдавецтвы рыхтуюцца да новага навучальнага года

Значнасць арганізацыі вучэбнага кнігавыдання асабліва адчуваецца напярэдадні новага навучальнага года. Мэты, планы, напрацоўкі — усё ператвараецца ў вынікі і лічбы. Сёлета яны наступныя: у 2019—2020 навучальным годзе ў беларускіх школах з’явіцца 73 новыя вучэбныя дапаможнікі, 22 з іх пакуль знаходзяцца на стадыі макетных узораў. З 50 выданняў, якія павінны з’явіцца ў школах да 1 верасня, 48 ужо надрукаваныя. Такое падсумаванне зрабілі прадстаўнікі Нацыянальнага інстытута адукацыі і беларускіх выдавецтваў на прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

Большасць новых дапаможнікаў у 2019—2020 навучальным годзе трапіць да дзевяцікласнікаў. Да такіх выданняў, што выходзяць з друку, ёсць вельмі важныя і даволі жорсткія патрабаванні, якія прад’яўляе Нацыянальны інстытут адукацыі. Яны павінны быць маляўніча ілюстраваныя, утрымліваць інфармацыю ў розных формах, выконваць навігацыйную функцыю: змяшчаць знакі і сімвалы, якія адрасаюць вучня і педагога да іншых складнікаў вучэбна-метадычнага комплексу, у тым ліку і да рэсурсаў у інтэрнэце.

— Сістэма адукацыі вельмі гібкая, яна хутка і аператыўна рэагуе на зменлівыя патрэбы асобы, грамадства, дзяржавы. З 2015—2016 вучэбнага года пачаўся паэтапны пераход на абноўленыя вучэбныя праграмы, у адпаведнасці з якім распрацаваны і распрацоўваюцца новыя дапаможнікі. Той прадукт, які мы маем на выхадзе, — гэта, безумоўна, вынік партнёрскага супрацоўніцтва Нацыянальнага інстытута адукацыі, аўтарскіх калектываў і беларускіх выдавецтваў, — адзначыла намеснік дырэктара па метадычнай рабоце Нацыянальнага інстытута адукацыі Людміла Раманоўская.

Так, выдавецтва «Народная асвета» выпускае да навучальнага года 19 найменняў падручнікаў агульным тыражом каля 1 мільёна экзэмпляраў. Але акрамя дапаможнікаў для агульнаадукацыйных устаноў выдавецтва прапануе выданні і для спецыяльнай школы. Напрыклад, для дзяцей з асаблівасцямі развіцця зроку выходзіць шэраг кніг шрыфтам Брайля. Сёлета

акрамя некаторых дапаможнікаў падрыхтаваны адмысловы «Буквар», які выходзіць у 13 кнігах.

Увогуле, пры распрацоўцы навучальных дапаможнікаў «Народная асвета» актыўна далучае інфармацыйныя тэхналогіі: QR-коды і дапоўненую рэальнасць. Асаблівых умоў для друкавання такіх падручнікаў ствараць не трэба: усё прадугледжваецца на стадыі макета, а затым адпаведная праграма счытвання запампоўваецца ў гаджэт. Гэтым новаўвядзенні не абмяжоўваюцца: выдавецтва ў якасці эксперымента працягвае выдаваць падручнікі «Фізікі» ў інтэгральным пераплёце.

— «Мастацкая літаратура» рыхтуе з дзяцей не прафесіяналаў у нейкай справе, але асобу, — заўважыў дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксей Бадак. — Сярод нашых кніг для дзяцей школьнага ўзросту першае месца займаюць творы, што выходзяць у серыі «Школьная бібліятэка». Гэта дзяржаўны заказ, таму кожны год у серыі з’яўляецца па некалькі кніжак. Але і самі мы ствараем праекты, адрасаючы школе. Бо тое, што ёсць сёння ў праграме па беларускай, рускай, сусветнай літаратуры, — аснова. Але калі не будзе дадатковых матэрыялаў, урокі стануць непаўнацэнныя.

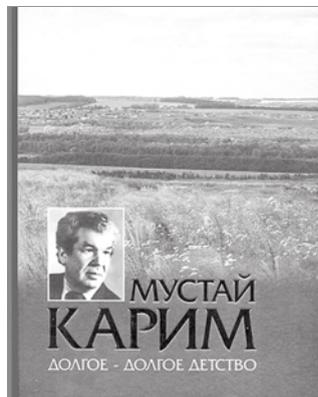
Так, у выдавецтва запатрабаваная серыя «Бібліятэка выбраных твораў». Яе складае класічная літаратура, якая адрасаецца дзецям для пазакласнага чытання. Ёсць і серыя з адмысловай назвай «Пазакласнае чытанне»: гэта беларуская літаратура, створаная як класікамі, так і сучаснымі пісьменнікамі, якая аб’ядае сапраўды «класнае» чытанне. Ёсць і хіты: «Каляндар школьніка» і «Народны каляндар школьніка» (першы даўно разышоўся). З новага года з’явіцца серыя «Я люблю чытаць» для малодшых школьнікаў, якую будуць складаць казкі і аповяданні беларускай і сусветнай літаратуры.

Электронныя версіі школьных падручнікаў можна знайсці на Нацыянальным адукацыйным партале. Яны даступныя для бясплатнай запампоўкі, а іх PDF-версіі маюць гіперпасылкі, якія дазваляюць пераходзіць на іншыя кампаненты вучэбна-метадычных комплексаў. Падручнік сёння — ужо не адзіная крыніца ведаў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

з нагоды

Юбілей башкірскага паэта: прывітанне з Беларусі

У Мінску ў «Мастацкай літаратуры» пабачыла свет кніга народнага паэта Башкартастана, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы Мустая Карыма «Доўгае доўгае дзяцінства».

Выданне ажыццёўлена па замове і пры падтрымцы Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі. Акрамя аповесці, за якую, дарэчы, башкірскі класік быў адзначаны самай прэстыжнай па савецкім часе літаратурнай ўзнагародай — Ленінскай прэміяй, у кнігу ўключаны гутаркі, нарысы, артыкулы, прысвечаныя жыццю і

творчасці М. Карыма. Пра свае сустрэчы з народным паэтам Башкартастана расказваюць народны паэт Кабардзіна-Балкарый, ганаровы старшыня Клуба пісьменнікаў Каўказа Саліх Гуртуеў, народны паэт Чувашы Валеры Тургай, башкірская паэтэса, перакладчыца Зульфія Хананова. Кожны з іх успамінае і тое, якім шчодрым на дабрывы, справядлівым быў іх старэйшы калега па пісьменніцкім цэху, наколькі своечасовай — яго падтрымка ў тых ці іншых пытаннях.

У кастрычніку творчая грамадскасць Расіі, Башкартастана будзе адзначаць 100-годдзе з дня нараджэння Мустая Карыма. У Расійскай Федэрацыі ўжо выпушчана паштова марка з гэтай нагоды. Ва Уфе ўсталяваны помнік класіку нацыянальнай літаратуры. Імем Мустая Карыма названы міжнародны аэрапорт у сталіцы Башкартастана. Будуць новыя кнігі, публікацыі. І сярод гэтых падарункаў да слаўнай даты — «беларуская кніга» таленавітага, яркага творцы як падарунак з Беларусі.

Мікола БЕРЛЕЖ

на развітанне

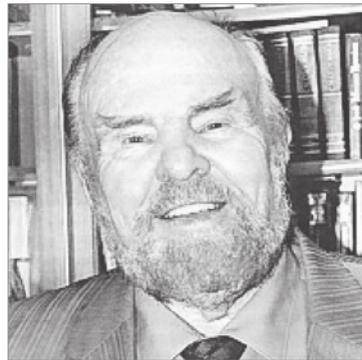
Яго след...

Пайшоў з жыцця выдатны пісьменнік-гісторык Леанід Дайнека

Яго гістарычныя раманы бадай што кожны школьнік і студэнт чытаў з захапленнем, суперажываў героям і пасля пачынаў глыбей вывучаць мінуўшчыну краіны. «Меч князя Вячкі», «След ваўкалака», «Жалезныя жалуды», «Назаві сына Канстанцінам»... Так, на творах Леаніда Дайнекі вырасла цэлае пакаленне, кожны з нас памятае кнігу ў мяккай

вокладцы пра князя Вячку з Дынабурга, якую мы чыталі і перадавалі адно аднаму.

Ён нарадзіўся ў 1940 годзе на Клічаўшчыне, скончыў журфак БДУ. Працаваў на тэлебачанні, некаторы час быў адказным сакратаром часопіса «Малодосць», загадчыкам рэдакцыі паэзіі выдавецтва «Мастацкая літаратура».

24 жніўня 70 гадоў спаўняецца Пятру Рыдзігеру, беларускаму і расійскаму спеваку, педагогу, народнаму артысту Беларусі.

25 жніўня — 120 гадоў з дня нараджэння Эдуарда Аршанскага (1899—1974), кінарэжысёра.

25 жніўня 75-годдзе святкуе Ніна Пілюзіна, майстар дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва, графік.

25 жніўня 70-гадовы юбілей адзначае Яўгенія Мальчэўская (сапр. Крыжановская), паэтэса.

26 жніўня 70 гадоў спаўняецца Мікалаю Давідовічу, празаіку, публіцысту.

27 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Мікалая Ільчова, дзеяча самадзейнага мастацтва, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь.

27 жніўня 70-годдзе святкуе Уладзімір Дубавецкі, плакатыст.

28 жніўня — 145 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Уласава (1874—1941), выдаўца, грамадскага дзеяча, публіцыста, мемуарыста.

28 жніўня — 110 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Бергера (1909—1981), піяніста, педагога, заслужанага артыста БССР.

28 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Яўгенія Кавалёвай (1924—2006), заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь.

28 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння Змітра (Дзмітрыя) Бяспалага (1934—1999), празаіка.

28 жніўня 70 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Січкара (1949—2001), акцёра.

29 жніўня — 110 гадоў з дня нараджэння Валянціна Ціхановіча (1909—1978), графіка.

29 жніўня 80-гадовы юбілей адзначае Уладзімір Вальноў, графік, мастак.

29 жніўня 65 гадоў спаўняецца Раісе Дзейкун, празаіку, публіцыстцы.

29 жніўня 80-годдзе святкуе Валеры Санько, празаік.

30 жніўня — 215 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Ходзькі (Барэйкі) (1804—1891), паэта, фалькларыста, славіста, усходазнаўца.

30 жніўня 80-гадовы юбілей адзначае Святлана Мусіенка, літаратуразнаўца.

30 жніўня 65 гадоў спаўняецца Таццяне Лебедзевай, паэтэсе.

30 жніўня 75-годдзе святкуе Рыгор Шаура, мастацтвазнаўца, акварэліст.

30 жніўня 70-гадовы юбілей адзначае Святлана Швайбовіч, мастак-афарміцель, графік.

люстэрка тыдня

XIV Міжнародны пленэр па жывапісе «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве», прысвечаны Году малой радзімы, пройдзе ў верасні на тэрыторыі Беларусі і Расіі, паведамляе аргкамітэт. Першая частка беларуска-расійскага праекта адбудзецца ў Тульскай вобласці. 9 верасня беларускія мастакі выправяцца працаваць у дзяржаўны мемарыяльны гісторыка-мастацкі і прыродны музей-запаведнік Васіля Паленава. А 19 верасня мастакоў будзе сустракаць Магілёўская вобласць. Чакаецца, што да беларускіх майстроў далучацца жывапісцы з Расіі, Афганістана, Казахстана, Узбекістана, Украіны, Рэспублікі Карэя. Па выніках пленэру ў канцы верасня ў Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. В. Масленікава адкрыецца выстаўка «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве». У экспазіцыю ўвойдуць лепшыя работы аўтараў.

Выстаўка «Мінск — ГанOVER» адкрылася ў арт-гасцёўні «Высокае месца» і будзе працаваць да 1 верасня, паведамлі ў Музеі гісторыі Мінска. У экспазіцыі прадстаўлены работы фотаклуба двух гарадоў: «Мінск» і BSW-fotogruppe Hannover. Удзельнікі беларускага і нямецкага клубу год таму правялі ў ГанOVERы сумесную выстаўку фота *Leben in Minsk. Leben in Hannover* («Жыццё ў Мінску. Жыццё ў ГанOVERы»), з якой немцы даведаліся нямаю новага пра Беларусь і яе сталіцу. Як высветлілася, фатографы дзвюх краін надзвычай блізка, і ўсім зразумелая і цікавая мова творчасці без перакладу. Цяпер — візіт у адказ.

Кінастудыя «Союзмультфильм» Дзяржаўны музей гісторыі расійскай літаратуры імя У. І. Дала ў канцы года плануе адкрыць выстаўку, прысвечаную памяці дзіцячага пісьменніка Эдуарда Успенскага, паведамляе ТАСС. Стваральнік сусветна знакамітых Чабурашкі, Кракадзіла Гены, Матроскіна і ўсяго Прастаквашына нарадзіўся ў 1937 годзе ў падмаскоўным Ягор’ёўску. Яго першая кніга — зборнік вершаў «Смешнае сланяня» — выйшла ў 1965 годзе, пазней была апублікаваная казанчая аповесць «Кракадзіл Гена і яго сябры». У 1974 годзе Успенскі выпусціў аповесць-казку «Дзядзька Фёдар, сабака і кот», пасля чаго рэжысёр Уладзімір Папоў зняў мультфільмы «Трое з Прастаквашына», «Вакацыі ў Прастаквашыне» і «Зіма ў Прастаквашыне». Пісьменнік пайшоў з жыцця 14 жніўня 2018 года.

Аўтар папулярных дэтэктываў Аляксандра Марыніна прадставіла на прэс-канферэнцыі ў Маскве свой 50-ы па ліку раман. Яго гераіняй зноў стала дэтэктыў Анастасія Каменская. Сюжэт узяты з рэальнага жыцця: упершыню Каменская вывучае старую крымінальную справу па рэальным злачынстве. Асуджаны па ім адбывае пакаранне ў выпраўленчай установе. Справа не дае спакою маладому журналісту Пятру Краўчанку. Ён упуўнены ў тым, што той, хто адбывае пакаранне за трайнае забойства, абвінавачаны несправядліва і, магчыма, у гэтым замаяшаныя несумленныя следчыя. Кніга можа быць цікавай тым, хто жыве ў 90-я і памятае 90-я.

Кастынг-дырэктар Дэвід Рубін, які браў удзел у стварэнні фільмаў «Людзі ў чорным» (*Men in Black*, 1997) і «Англійскі пацыент» (*The English Patient*, 1996), абраны прэзідэнтам Амерыканскай акадэміі кінамастацтваў, паведамляе ТАСС. Рубін змяніў на пасту кіраўніка акадэміі рэжысёра Джона Бэйлі. Першым віцэ-прэзідэнтам кінаакадэміі застанецца ўладальнік «Оскара» грывёр Лоіс Бервел. Амерыканская акадэмія кінамастацтваў і навуц была створана па ініцыятыве заснавальніка кінакампаніі *Metro-Goldwyn-Mayer* Луіса Маера ў 1927 годзе. Першапачаткова арганізацыя павінна была вырашаць працоўныя спрэчкі, аднак неўзабаве пасля яе стварэння з’явілася ідэя ўручаць ад асобы акадэміі прэстыжныя прэміі ў галіне кіно.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Ігар БУЗОЎСКІ:

«Масква вітае Беларусь кніжную...»

На XXXII Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, якая пройдзе ў сталіцы Расійскай Федэрацыі 4—8 верасня 2019 года, краінай — ганаровым госцем гэтага прадстаўнічага асветніцкага форуму з’яўляецца Рэспубліка Беларусь. Пра тое, з якой праграмай едуць у Маскву беларускія кніжнікі, раскажа намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар БУЗОЎСКІ.

— Ігар Іванавіч, якія адметнасці ў праграме работы нашых кнігавыдаўцоў, паліграфістаў на традыцыйнай і аўтарытэтнай выстаўцы?

— Па-першае, досыць вялікія абсягі і праграмы, і стэнда, якія прадстаўляюць сёлета Беларусь кніжную. 200 квадратных метраў — гэта, так бы мовіць, тэрыторыя, дзе будуць прэзентаваны нашы выдавецтвы. Па-другое, даволі шырокая праграма. Дарэчы, акрамя таго, што самі выдавецтвы яе склалі, шмат з’явілася новых партнёраў, шмат зацікаўленых засведчыць свае кніжныя амбіцыі ці проста кніжныя зацікаўленні. Да работы на беларускім стэндзе далучыліся не толькі пісьменнікі, якія, зразумела, прадстаўляюць Саюз пісьменнікаў Беларусі, але і Нацыянальны гістарычны музей, які вязе ў Маскву выстаўку кніжнага знака, і Літаратурны музей Янкі Купалы, і Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа, і кінастудыя «Беларусьфільм»... А яшчэ па традыцыі з Міністэрствам інфармацыі, кніжнымі выдавецтвамі, «Белкнігай» на выстаўцы будуць працаваць і «Белкніга», на актыўнасць якой надзвычай спадзяёмся ў частцы пошуку шляхоў больш хуткай лагістыкі расійскай кнігі ў Беларусь, і Прэзідэнцкая бібліятэка Рэспублікі Беларусь, і Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

— Пэўна, «Беларусьфільм» едзе ў Маскву з мастацкім фільмам «Янка Купала»...

— Не зусім з фільмам, дакладней — не з поўным яго паказам, але з прэзентацыяй гэтага ўнікальнага і даволі амбіцыйнага ў творчым плане кінематаграфічнага праекта. Так, «Беларусьфільм» прэзентуе сваю новую работу ў Маскве, на пляцоўцы Дзелавага і культурнага комплексу Пасольства Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі, дзе, дарэчы, мы правядзем і круглы стол з удзелам пісьменнікаў Беларусі і Расіі на тэму «Роля класікаў літаратуры ў фарміраванні грамадскіх працэсаў».

Да работы на беларускім стэндзе далучыліся не толькі пісьменнікі, якія, зразумела, прадстаўляюць Саюз пісьменнікаў Беларусі, але і Нацыянальны гістарычны музей, які вязе ў Маскву выстаўку кніжнага знака, і Літаратурны музей Янкі Купалы, і Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа, і кінастудыя «Беларусьфільм»...

— І ўсё ж перш-наперш раскажыце, з якімі кніжnymi навінкамі едзеце ў Маскву?

— Следам за цырымоніяй адкрыцця выстаўкі і адкрыцця экспазіцыі «Рэспубліка Беларусь — ганаровы госць XXXII Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашы» прэзентуем альманах «Созвучіе. Беларусь — Россия», які вось-вось павінен выйсці з друку ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Гэта ўжо традыцыйны праект. Раней было здзейснена чатыры выпускі такога літаратурна-мастацкага гадавіка. «Созвучіе» — сведчанне стасункаў беларускіх паэтаў і празаікаў з калегамі з розных нацыянальных літаратур Расіі. Ужо традыцыйнай для нас стала знаёміць у Беларусі на беларускай і рускай мовах з паэзіяй, прозай аўтараў з Дагестана, Кабардзіна-Балкарыі, Чачэнскай Рэспублікі, Марый Эл, Татарстана, Калмыкіі, Удмурціі, Чувашыі, Башкартастана, Карачаева-Чаркесіі, Інгушэціі, іншых рэгіёнаў, куточкаў Расіі. У нас і серыя адмысловых выходцаў — «Сябрына: паэзія народаў Расіі», у якой ужо выданы чатыры вершаваныя зборнікі. А калі гаварыць пра кнігі

пісьменнікаў Расіі, што ў апошнія гады пабачылі свет у Беларусі, то гэта проза і паэзія Алеся Кажадуба, Любоўі Турбіной, Валерыя Казакова, Барыса Косціна, Аляксандра Чэрняка, Яўгенія Еўтушэнкі, Валянціна Распуціна, Данііла Граніна, Наталлі Ігнаценкі, Роберта Мінуліна, Вячаслава Ар-Сяргі... Толькі што прыйшоў з друкарні зборнік вершаў чачэнскага паэта Адама Ахматукаева ў перакладзе на беларускую мову Міхася Пазнякова.

— У друку ці ў інтэрнэт-прасторы прамільгнула інфармацыя пра кнігу, прысвечаную акадэміку Яўхіму Карскаму...

— Гэты праект з’явіўся на свет дзякуючы партнёрству выдавецтва «Бяловагруп» і Паліграфічнага камбіната імя Якуба Коласа. Двухтомны жыццяпіс, прысвечаны

легендарнаму беларусісту, істотная частка жыцця якога звязана з Расіяй, стварыў яго праўнук — Аляксандр Аляксандравіч Карскі. Раней раздзелы з будучай кнігі друкаваліся ў часопісе «Нёман». Санкт-пецярбургца Аляксандра Карскага як чалавека, які прыадкрыў многія таямніцы гісторыі, добра ведаюць у беларускіх архівах, бібліятэках. Ён у апошнія гады часта выступаў на розных навукова-практычных канферэнцыях. І проста выдатна, што работа завершана, што кніга ў добрым паліграфічным выкананні прыходзіць да чытача. Спадзяюся, што двухтомнік Карскага пра Карскага заўважаць навукоўцы не толькі Беларусі і Расіі, але і спецыялісты ва ўсім славянскім свеце. Мы прэзентуем гэтую кнігу ў першы дзень маскоўскай выстаўкі.

— Вы згадвалі і пра ўдзел на выстаўцы-кірмашы бібліятэк...

— Так, Прэзідэнцкая бібліятэка прэзентуе (дарэчы, сумесна з Саветам па культурным супрацоўніцтве краін — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў і Выканаўчага камітэта СНД) праект «Чытаем разам — пазнаём адзін аднаго». Гэты праект ужо мае беларускую вядомасць. Сэнс яго ў наступным: прадставіць найлепшыя мастацкія кнігі, найлепшых аўтараў з нацыянальных літаратур краін СНД у нашай агульнай інтэграцыйнай прасторы. Мне здаецца, што добра было б, каб на гэты праект звярнулі ўвагу літаратурныя крытыкі, літаратуразнаўцы, кніжныя аглядальнікі з розных краін свету. Чаму б не асновай параўнальнага літаратуразнаўства ў фармаце СНД зрабіць разгляд менавіта кніг, вылучаных бібліятэкарамі, творчымі арганізацыямі саміх краін СНД. Гэта падкажа і пэўныя рэйтынгі і, магчыма, паўплывае на актыўнасць у цікаўнасці выдавецтваў з розных краін да іншанациональных літаратур, да мастацкага перакладу найлепшага, што створана ў апошнія дзесяць — дваццаць гадоў пісьменнікамі, у тым ліку і Беларусі.

— Ігар Іванавіч, асобна (наколькі мне вядома пра праграму беларускай экспазіцыі) вылучаны кнігі слаўтай маскоўскай «маладагвардзейскай» серыі «Жыццё знакамітых людзей». Але ж на выстаўцы-кірмашы і само па сабе выдавецтва «Молодая гвардия» будзе працаваць...

— Але на нашым стэндзе мы прадставім усё ж такі беларускага аўтара «ЖЗЛ» пісьменніка Вячаслава

Будзе і «Новая зямля», і новае выданне перакладу на беларускую мову паэмы не чужога нам Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш» — таксама. І яшчэ — цэлы шэраг выданняў Уладзіміра Караткевіча. Дарэчы, не толькі па-беларуску, але і ў перакладах на рускую мову.

Бандарэнку, які ўжо ці не пяць кніг выдаў і перавыдаў у Маскве ў знакамітай біяграфічнай серыі. Вячаслаў Бандарэнка — беларускі тэлежурналіст, публіцыст. Яго кнігі добра распаўсюджваюцца і ў Мінску, а не толькі ў Маскве. І ўвогуле — на постсавецкай прасторы — паўсюль, дзе чытаюць на рускай мове. Беларускі пісьменнік — лаўрэат многіх прэстыжных літаратурных прэмій. Яшчэ адзін аўтар «ЖЗЛ» будзе прадстаўляць сваю працу на беларускім стэндзе: гэта расійскі журналіст Мікалай Далгаполаў. Сярод яго многіх кніг ёсць і біяграфія Героя Савецкага Саюза, легендарнай беларускай партызанкі Надзеі Васільеўны Траян. Дарэчы, Мікалай Далгаполаў часта бывае ў Беларусі. Адну са сваіх прэзентацый, сустрэч з чытачамі правёў у мінскай кнігарні «Светач». Між іншым, сярод герояў кнігі М. Далгаполава — і іншыя ўраджэнцы Беларусі, у прыватнасці легендарныя разведчыкі Іван Бацяян, Міхаіл Мукасей. А поруч з гэтым праектам будзе асобна вылучана і прэзентацыя серыі выдавецтва «Мастацкая літаратура» — «Жыццё знакамітых людзей Беларусі». Таксама праект ужо вядомы і аўтарытэтны. На крайні выпадак — у нас, у Беларусі. «Мастацкая літаратура» прывязе ў Маскву кнігі гэтай серыі пра лётчыка-касманаўта Алега Навіцкага, ураджэнца Чэрвеньшчыны, пра таленавітага беларускага мастака, кавалера ордэна Францыска Скарыны, ураджэнца, між іншым, Яраслаўскай вобласці Барыса Аракчэева, пра легенду беларускай дзіцячай літаратуры Янку Маўра, кнігі якога ў свой час добра ведалі чытачы ўсяго Савецкага Саюза. Па «Палескіх рабінзонах» Янкі Маўра адкрывалі не толькі Палессе, але і ўвогуле Беларусь. Так што дзве серыі — маскоўская «ЖЗЛ» і мінская «ЖЗЛБ» — у многім блізкія, ідэнтычныя, таму і лагічным нам падаецца гаварыць на выстаўцы-кірмашы ў Маскве пра абодва ўнікальных праекты. Увогуле, хацеў бы звярнуцца да журналістаў, кніжных аглядальнікаў, да тых, хто піша пра кнігу ў сацыяльных сетках: звярніце ўвагу на такую ўнікальную падзею, як чарговая Маскоўская кніжная выстаўка-кірмаш і на беларускі стэнд у прыватнасці. Хопіць і краўтыву, і змястоўнасці, розных навацый. Варта толькі адкрыць вокладкі кніг, угледзецца ў іх змест — і вы ведаецеся, а следам і сваім чытачам, карыстальнікам, у тым ліку і сацыяльных сетак, прынесце шмат новага адметнага, вартага ўвагі.

— Як беларуская экспазіцыя ў Маскве пазнаёміць наведвальнікаў — а сярод іх, думаю, будзе нямала і нашых землякоў — беларусаў, што жывуць і працуюць у Беларусі, з класічнай беларускай літаратурай? З кнігамі Якуба Коласа, Янкі Купалы...

— Будзе і «Новая зямля», і новае выданне перакладу на беларускую мову паэмы не чужога нам Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш» — таксама. І яшчэ — цэлы шэраг выданняў Уладзіміра Караткевіча. Дарэчы, не толькі па-беларуску, але і ў перакладах на рускую мову. Нагадаю, што ў 2020 годзе — 90 гадоў з дня нараджэння класіка беларускай нацыянальнай літаратуры Уладзіміра Караткевіча. Ужо зараз Міністэрства інфармацыі супольна з рознымі выдавецтвамі прапрацоўвае звязаныя з гэтай датай праекты, дзеля таго, каб дастойна праз кнігу ўшанаваць юбілей, ушанаваць пісьменніка, які шмат заклаў у свядомасць беларусаў.

— Застаецца пажадаць беларускай дэлегацыі плённай працы на XXXII Маскоўскай міжнароднай выстаўцы-кірмашы! Новых сустрэч, новых знаёмстваў!...

— Напрыканцы хачу асабліва падкрэсліць, што і гэтая маскоўская выстаўка, і іншыя нашы міжнародныя праекты — добрая магчымасць наладжваць новыя стасункі, пашыраць прастору беларускай кнігі ў свеце. А з іншага боку — прыносіць новыя выдавецкія ідэі ў айчыннае беларускае кнігавыданне. Над гэтым і будзем працаваць на выстаўцы, і, канешне ж, многія стасункі, сустрэчы, перамовы якраз і будуць скіраваны на пошукі новых шляхоў і ў палітыцы кнігавыдання, кнігараспаўсюджвання.

Гутарыў Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Які колер пасуе Мінску?

Музей пад адкрытым небам беларускія і бразільскія мастакі стварылі ў межах гарадскога фестывалю *Vulica Brasil*

Бруна Біг «Глядзі за сваім садом».

Горад як часовае арт-пляцоўка альбо спроба арганізаваць свой пастаянны музей пад адкрытым небам? У жніўні ў Мінск пасля двухгадовага перапынку вярнуўся арт-фестываль *Vulica Brasil*, які прайшоў у краіне пяты раз. Беларускія і замежныя мастакі сабраліся ў сталіцы, каб стварыць яшчэ больш муралаў, скульптур і графіці. Галоўная ідэя урбан-фэсту — надаць Мінску новы выгляд з дапамогай сучасных аб'ектаў мастацтва.

Vulica Brasil — фестываль вулічнага мастацтва, у межах якога бразільскія і беларускія мастакі распісваюць сцены ў розных лакацыях Мінска, пераважна ў цэнтры, ствараючы муралы вышынёй у некалькі паверхаў. Пачатак фестывалю быў пакладзены ў 2014 годзе энтузіязмам і настойлівасцю арганізатараў, якія пераканалі Мінгарвыканкам упершыню афіцыйна сказаць «так» маштабнаму графіці на вуліцах горада. На першы фестываль атрымалася запрасіць двух бразільскіх мастакоў і знайсці ім беларускіх калег, каб стварыць муралы, зрабіць выстаўку і прачытаць лекцыі па сучасным вулічным мастацтве. А ў 2017 годзе фестываль ужо ператварыўся ў вялікі крэатыўны хаб, які аб'яднаў мастакоў, архітэктараў, урбаністаў, прадпрымальнікаў, міністэрствы, пасольствы і... вялікую каманду валанцёраў!

За чатыры гады ў межах *Vulica Brasil* было створана 38 арт-аб'ектаў: на заводах, офісных будынках, жылых дамах, трамваях і вагонах метро, мастах, а таксама некалькі скульптур і архітэктурных канструкцый. Дзякуючы фестывалю Кастрычніцкая вуліца стала не толькі вядомым месцам у Мінску, але і турыстычнай славуцасцю.

ІДЭЯ І КАНЦЭПЦЫЯ

Сёлета кожны этап фестывалю быў пераасэнсаваны праз ідэю экалогіі і ўстойлівага развіцця. Дарэчы, банеры мінулых фестывалю не выкінулі на сметнік, замест гэтага *Vulica Brasil* выпусціла з іх сумкі, кашалькі і іншыя экааксесуары. Новае жыццё хутка здбудуць і скарыстаныя балоны з-пад фарбаў. Задача фестывалю на 2019 год — пакінуць пасля мерапрыемства як мага менш экалагічных слядоў.

— Мы доўга думалі, як найбольш цікава падысці да арганізацыі першага юбілею фэсту. Але з трыма асноўнымі тэмамі, якія падтрымалі ў межах *Vulica Brasil*, вызначыліся хутка і аднагалосна, — распавяла арганізатар і прадзюсар фестывалю Міла Котка. — Першая — публічны арт. Гэта любое мастацтва, якое знаходзіцца ў горадзе. Другі напрамак — урбаністыка і архітэктура. Калі размяшчаеш арт-аб'ект у гарадской прасторы, ён так ці інакш змяняе знешні выгляд лакацыі, уносіць карэктывы. Напрыклад, раней Кастрычніцкая была ўсяго толькі адной з вуліц Мінска, цяпер у яе ёсць сваё аблічча. Многія едуць сюды з розных месцаў, каб арганізаваць на фоне тых жа муралаў фотасесію. Мы паразважалі больш маштабна і падумалі, што гэтым людзям трэба дзесьці прысесці. Трансфармацыя гарадской прасторы ўжо і ёсць сфера ўрбаністыкі. Трэцяя тэма — экалогія і ўстойлівае развіццё. Яна не датычыцца канкрэтна мастацтва, але ў глабальным сэнсе вельмі важная для ўсіх нас. У праграме *Vulica Brasil* мы канцэнтруем увагу на тым, каб фэст быў максімальна экалагічны. Гэта нават актуальна і пры выбары партнёраў, якія павінны глядзець з намі ў адным кірунку.

УДЗЕЛЬНІКІ І МУРАЛЫ

У асноўным графіці размясціліся на вуліцы Кастрычніцкай. Здавалася б, куды ўжо больш. Але не, месца для новых работ хапіла. Вулічная пляцоўка быццам ператварылася ў асобны маленькі горад, дзе спалучаюцца

мастацкі, адукацыйны і тусовачны кірункі.

Першыя абрысы мурала з'явіліся на вуліцы Кастрычніцкай, 16/3 — з адваротнага боку тусовачнай вуліцы ў дварыку каля рэчкі. Тут працаваў мастак Хайпер. Творца прыехаў з Бразіліі, каб адлюстраваць на сцяне старога завода мурал *Каарора* — персанажа, які быццам жыве ў лесе. У сваіх шматлікіх работах мастак спасылаецца на веды старажытных народаў, антычную цывілізацыю і іх культуру. Таксама ён даследуе спірытычны кірунак духоўнага свету.

— *Каарора* — чалавек, які жыве ў джунглях. Мая галоўная ідэя — прынесці ў Мінск свет Амазоніі. Джунглі — спецыфічнае жыццё, і мне хочацца паказаць мінчукам, як важна вяртацца да сваіх каранёў і зямлі, — распавёў Хайпер. — Цяпер шмат тэхналогій, але шлях наперад прадбачыць складана. Таму выкарыстоўваю шлях шаманізму. Звычайна гэта я называю спробай аб'яднацца са сваімі каранямі, вярнуцца да зямлі і пайсці ў правільным напрамку. Беларусы — народ дапытлівы, таму, думаю, ім цікава паразважаць над гэтай тэмай.

Падчас фестывалю ў Мінск з Рыа-дэ-Жанейра прыехаў таксама бразільскі мастак Бруна Біг, які знакаміты прагай да міждысцыплінарнасці і даследаванняў у сферы мастацтва. Яго муралы па тэхніцы нагадваюць гра-

Работа творчага тандэма OSGEMEOS.

вюры, якім мастак прысвяціў большую частку жыцця. Бруна Біг актыўна ездзіць па свеце, пакідаючы пасля сябе незвычайныя малюнкi, а таксама цесна супрацоўнічае з брэндамі *Nike*, *Coca-Cola*, *Starbucks*. Адзін з яго самых знакавых праектаў — стварэнне серыі малюнкаў культуры Бразіліі на форме нацыянальнай зборнай па футболе.

Калі Хайпер маляваў мурал на адным баку будынка, то Бруна Біг распісаў той жа аб'ект, але з іншага боку. Яго мурал называецца «Глядзі за сваім садом». У Мінску Бруна стварыў вялікі сад з пасланнем: «Сакрэт не ў тым, каб ганяцца за матылькамі, а ў тым, каб дбаць аб прыгажосці, чысціні, тады яны прыляцяць самі».

На творчай сустрэчы мастак раскажаў, што зразумеў: вуліца Кастрычніцкая — важны раён для горада, які з'яўляецца эпіцэнтрам для аб'яднання крэатыўных асоб:

— На гэтай тэрыторыі шмат свабоды, і тут многа цікавых работ. Класна, што ёсць месцы, дзе людзі могуць ствараць актуальнае, і гэтыя работы відаць усім. Такі своеасаблівы стратэгічны план. Калі пройдзе час, праект, пачынаючы адсюль, разрасцецца і мастакі змогуць захапіць розныя лакацыі горада.

Зноў у Мінску пакінулі мастацкі падарунак браты-блізняты Густаў і Атавія Пандольфа больш вядомыя пад творчым псеўданімам OSGEMEOS. Браты з Сан-Паўлу — адны з самых вядомых стрыт-арт-мастакоў у свеце. Іх жоўтыя чалавечкі жывуць на сценах будынкаў у Чылі, ЗША, Італіі, Германіі, Літве, на востраве Куба і ў роднай Бразіліі. У 2015 годзе жоўты чалавечак творчага тандэма OSGEMEOS з'явіўся на адной са сцен Пасальства Бразіліі ў Мінску (вуліца Энгельса). Цяпер яшчэ адзін з'явіўся на фасадзе будынка арт-прасторы ОК16.

— Сан-Паўлу — горад шэры, і нам заўсёды хацелася яго размаляваць. З пачатку нашай творчасці мы доўга шукалі менавіта наш колер, — раскажалі мастакі. — Адночы разгледзелі тое, што трэба, у жоўтым. З тых часоў пастаянна дадаём гэтую яркасць у жылцё і творчасць. Мы ўпэўнены, што Мінску жоўты колер таксама пасуе.

А вось 27-гадовая фатограф і мастак Караліна Палякова з Ліды часцей працуе з калажамі, таму ў межах фестывалю *Vulica Brasil* яе работы з'явіліся на 10 білбордах Мінска. Караліна вядомая тым, што здымала кліпы для вядомых музычных выканаўцаў. На білбордах можна ўбачыць, як з некалькіх рэальных фатаграфій аўтар збірае калажы фантастычных гісторый Мінска — з велізарным месцам, ружовым захадам, полем і шматлікімі панэльнымі дамамі.

— Ёсць меркаванне, што Мінск статычны па колеравых адценнях, — падкрэсліла Караліна. — Нягледзячы на тое, што жылая архітэктура ў нас падобная на кіеўскую або маскоўскую, мне падабаецца прадстаўляць такія горы ў выглядзе шматпавярховак, якія людзі будуць самі сабе. Паколькі ландшафт у нас раўнінны, дамы ў маіх калажах уяўляюць сабой гарызонт, які можа адпавядаць нашым фантазіям пра ўзгорыстыя пейзажы.

Бразільянка Крыёла праз мастацтва імкнецца змагацца за правы цёмнаскурых жанчын. Яна першая жанчына-хэдлайнэр фестывалю з пачатку яго існавання. Бразільянкуцікавіць флора, культурная разнастайнасць, індзейцы і гарадскія легенды. Яна цесна звязана з модай, таму дадае дадатковую тэкстуру і ўзоры работам. Мастачка ўжо падарыла свае творы Бразіліі, Партугаліі, Францыі. Цяпер яе творчасць можна ацаніць у Мінску на вуліцы Трасцянецкай.

— Прыняла запрашэнне ў Мінск, таму што, лічу, гэта цікавы фестываль, чула пра яго неаднаразова, — адзначыла мастачка. — *Vulica Brasil* вядомая ў свеце стрыт-арту. Пра Беларусь раней я больш нічога і не ведала. Бачу, што фестываль патрэбны вашаму гораду, тут, на мой погляд, недастаткова колеру. Людзі ў вас мне вельмі падабаюцца. Гасцінныя, ветлівыя, з добрымі вачыма. Так, як у Беларусі, мяне больш не сустракалі нідзе.

З беларусаў удзел у *Vulica Brasil* упершыню ўзяў големскі мастак Уладзіслаў Хвастоў (ён жа *Khvoostov*) — выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, графічны дызайнер і ілюстратар. Пяць гадоў таму Улад стаў пераможцам конкурсу дызайну ўваходнага білета ў Нацыянальны мастацкі музей, аднак гэтым разам стыль мастака могуць ацаніць не толькі аматары музейных каштоўнасцяў, але і ўсе жыхары і госці горада. Яго работа пад назвай «Ушчыльненне» стала пад мостам на скрыжаванні вуліцы Бабруйскай і праспекта Незалежнасці.

На сцяне па суседстве з графіці мінулых гадоў з Чапскім (Кастрычніцкая, 16) размясціўся невялікі малюнак маладога мастака з Магілёва *Alexei Antony*. Ён прысвядуў работу тэме гармоніі і намаляваў сімвал Інь і Ян. *Antony* ўдзельнічае ў фестывалі з 2014 года, раней быў асістэнтам бразільскіх мастакоў, а сёлета прадставіў паўнаважны аўтарскі мурал. Яго задума — адлюстраваць вобраз, які ёсць у кожным з нас, паказаць узаемадзеянне асобных элементаў у складанай сістэме.

А беларускі мастак Захар Кудзін стварыў мурал «Ледзяны палёт. Гарачы космас» у стылістыцы нейраарту. Аўтар падкрэслівае, што яго работа ў абставінах візуальнай напружанасці горада дазваляе пераключыцца вырвацца з кантэксту штодзённасці і атрымаць візуальны спакой праз мастацтва.

НОВАЕ І НЕЗВЫЧАЙНАЕ

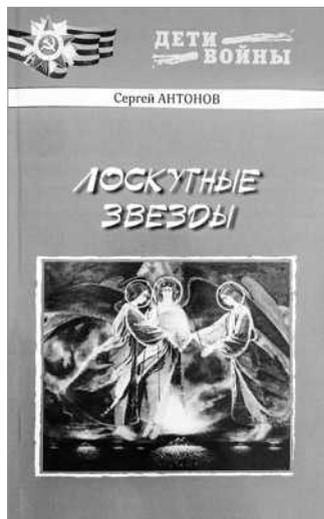
Пад кіраўніцтвам каманды мастакоў і архітэктараў у горадзе з'явіліся не толькі муралы, але і іншыя арт-аб'екты. У межах *Vulica Brasil* на вуліцы Кастрычніцкай «вырас» сад бесперапыннага квітнення (аўтар Алена Штык), які часткова кампенсуе адсутнасць на вуліцы зеляніны.

— Хацелася ў гарадское асяроддзе дадаць тых дрэў, якіх у нас яшчэ не было, — падзялілася Міла Котка. — Гэта таксама тэндэнцыя фестывалю — дадаваць новае. Ужо пасаджаныя дрэвы да нас прыехалі з Бярэсця, там ёсць фанаты сваёй справы — дэндралагі, якія вырошчвалі дрэвы з зёрня і адаптавалі іх да нашых умоў, менавіта беларускіх.

А музычная арт-інсталцыя ў выглядзе трамвайнага прыпынку на Кастрычніцкай — даніна павагі да гісторыі вуліцы (аўтар — Андрэй Бусел). У межах фэсту з'явіўся таксама тактыльны сад для дзяцей і дарослых, распрацаваны Мінскай урбаністычнай платформай. Яшчэ адзін праект *Vulica Brasil* змяніў плот культурнага хаба ОК16: ён стаў больш празрысты. Ва ўнутранай прасторы ібаг цяпер летні амфітэатр. Аўтар праекта — архітэктар Іаа Шаўкуненка.

Арганізатары анансавалі, што наступны фестываль правядуць у 2021 годзе і ўжо, магчыма, не ў Беларусі, а ў Бразіліі — з удзелам беларускіх аўтараў. У планах арганізатараў урбан-фэсту — выпусціць у наступным годзе кнігу пра *Vulica Brasil*, каб памяць пра папярэднія гады фестывалю жыла не толькі на будынках, але і на паперы.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Тэма Вялікай Айчыннай вайны, напэўна, найбольш балючая і хваляючая для беларускага народа. Таму мастацтвам заангажаваная назаўжды: яно быццам мае на яе непарушную квоту. І, хутчэй за ўсё, яшчэ не адно пакаленне айчынных твораў будзе звяртацца і вяртацца менавіта да гэтай тэмы. Ці добра тое, ці дрэнна — пакажа час, бо памяць таксама сціраецца, блякне, як старыя фотаздымкі. Таму невыпадкова ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» ўзнікла кніжная серыя «Дзеці вайны». Раман магілёўскага аўтара Сяргея Антонова «Лоскутныя звезды» выйшаў менавіта ў гэтай серыі.

Раман прысвечаны першым месяцам акупацыі горада Быхава нямецка-фашысцкімі захопнікамі. У цэнтры ўвагі — татальнае знішчэнне ўсяго яўрэйскага насельніцтва, убачанае і расказанае адзінаццацігадовым хлопчыкам, які цудам выжыў. Вайна ў ягоным расповедзе — жах, гэта не рамантычна і не гераічна, у першую чаргу яна нясе смерць і страх, а ў другую — выварочвае кожнага чалавека навыварат, ператварае ў жывёл, хаця... нават жывёлы больш высакародныя, чым многія так званыя людзі.

Першая «акцыя» (так немцы называлі свае масавыя забойствы) у Быхаве адбылася напрыканцы жніўня 1941 года на ўскрайку горада каля Ганьковага рова, побач з якім расстралялі больш за 250 маладых яўрэяў, куды і скінулі потым целы. У пачатку верасня было створана гэта ў ваколіцах старадаўняга гарадскога

Ці рэхам, ці рыкашэтам

замка, якое праіснавала тыдзень. Больш за 4 тысячы чалавек было расстраляна цягам гэтага тыдня ў Быхаве. Маленькіх дзетак п'яныя паліцаі (якія выслужваліся перад немцамі з імператарскім ганчакі) і немцы падкідвалі ў паветра і стралялі навыверадкі, быццам гуляліся ў снайпераў. Асабліва «шчыраваў» паліцай Яцэнка, які фігуруе ў раманах. І гэта не выдуманая персанаж.

Аўтар будзе твор нібы мастак, які на адно палатно накладвае іншае, у некалькі пластоў, як бы дэкларуючы сувязь часоў — сённяшняга і мінулага. Бо наступствы рэчаіснасці — гэта вынік падзей, што адбыліся некалі. Ці рэхам, ці рыкашэтам, але яны заўсёды напамінаюць пра сваё існаванне.

Галоўны герой рамана — журналіст з Магілёва, 62-гадовы дужы мужчына — прыязджае ў горад свайго дзяцінства Быхаў на пахаванне бацькі і знаходзіць яго запісы, у якіх той распавядае пра падзеі 1941 года, з усімі прозвішчамі катаў і ахвяр. З запісак герой даведваецца, што яго бацька, яшчэ будучы падлеткам, перажыў некалькі расстрэлаў, бачыў на свае вочы, як знішчылі ўсю яго сям'ю і тысячы іншых. Бачыў, што звервалі ў дачыненні да яўрэяў у большай ступені свае — паліцаі, якія верылі ва ўласную беспакарнасць. Прыкметны той факт, што тымі запіскамі зацікавілася даволі значная колькасць мясцовых жыхароў, якія нават... намагаліся выкрасці іх у яго!

Запіскі — па сутнасці, абвінавачанні акт — стаюць прычынай узнікнення дэтэктыўнай гісторыі, якая разгортаецца на старонках рамана з неверагоднай хуткасцю і ператвараецца ледзь не ў галівудскі баявік з пагонямі, стрэламі і трупамі. Паяднанне гістарычнага матэрыялу з белетрыстыкай робіць кнігу захапляльнай, нягледзячы на відавочныя хібы, і ў прыватнасці моўныя. Бо мова, якой напісаны твор, казённая, яна не дыхае жыццём і нагадвае не лепшы пераклад амерыканскіх раманаў Джэймса Хэдлі Чэйза. Магчыма, гэтак

была задума. У такім выпадку характар твора вытрыманы ад першага да апошняга слова.

«Лоскутныя звезды» — не алегорыя. Падчас вайны жоўтую зорку-латку як «знак ганьбы» нацысты прымушлі нашываць на адзенне яўрэяў дзеля таго, каб адрозніваць іх у грамадскіх месцах. Падзел на годных існаваць (але не жыць), і падлеглых знішчэнню, ператварэнне людзей у жывёл — такія планы фашыстаў. Зрэшты, у творы паказана, што немалая колькасць перажываных скаралася новай уладзе, а яшчэ — звярэла ад дазволу гэтай улады забіваць і здэкавацца з іншых. Таму самі немцы, асабліва афіцэры, грэбавалі нават вітацца з такімі і стаяць паблізу.

Вайна адкрывае цёмныя бакі кожнага чалавека, і гніллё дае аб сабе ведаць адразу. Гнілля таго выявілася багата, прычым жывучага. Многія з паліцаёў пасля вайны выдавалі сябе за гераічных партызан, бо часам ніхто не мог аспрэчыць адваротнае. Нярэдка здаралася, што ставалі паважанымі і нават недатыкальнымі асобамі ў тых месцах, дзе абжываліся, асцярожнічалі і рашуча пазбаўляліся ад самай маленькай небяспекі, бо чулі пагрозу. Іх ніколі не турбавала сумленне, нягледзячы на кроў тысячы забітых і закатаваных. І калі здараўся цуд — катаў усё ж выкрывалі і абвінавачвалі ў злачынствах, — поўзалі ў нагах у суддзяў, молячы аб дараванні жыцця.

Лёс яўрэяў і беларусаў падчас вайны падобны: татальны генацыд з боку нямецка-фашысцкіх захопнікаў. А яшчэ раней — з боку НКУС... Перад чытачом паўстаюць няпростыя пытанні.

Такім атрымаўся новы раман С. Антонова, якога найбольш ведаюць як пісьменніка-фантаста і аўтара антыўтапічных раманаў. Твор пра нядаўняе мінулае — даніна памяці тым, дзякуючы каму мы маем магчымасць жыць сёння.

Мікола АДАМ

Дзяцінства ў чорна-белым колеры

Выраз «Толькі шчаслівыя могуць дазволіць сабе дзяцінства» стаў лейтматывам кнігі Эльвіры Вашкевіч «Смак перамогі» (Мінск, «Народная асвета», 2019). Апавяданні, выдадзеныя да 75-годдзя вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў, адраджаюцца дзецям малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту. Як і патрабуе твор такога кшталту, у якасці галоўных герояў — дзеці: часам смелыя, часам пужлівыя, але заўсёды мужныя, вынаходлівыя і цярплівыя.

Хоць апісанні канкрэтных ваенных дзеянняў у творы не так шмат, дзеці адчуваюць іх нават на эмацыянальным узроўні. Нават у самых маленькіх быў дарослы засяроджаны позірк і не па-дзіцячы сталыя думкі. Іх часта пакідалі дома без нагляду, і гэта было натуральна. Штодзённы голад, нястача ва ўсім неабходным, трывога маці ўплывалі на іх так, што яны станавіліся больш дарослымі. На такіх прыкладах і будуецца гісторыя Эльвіры Вашкевіч.

Першая з іх, «Смак перамогі», будзе найбольш цікавая для тых дзяцей, якія толькі знаёмяцца з тэмай вайны. Гэта гісторыя пра хлопчыка Стасіка, для якога марожанае стала нечым большым, чым наўпрост звычайным прысмакам. Аповед складаюць успаміны героя, які ўжо стаў дзядулем і на працягу ўсяго жыцця больш не спрабаваў гэты ласунак, каб не страціць «таго смаку». Цікавым падаецца ўяўленне малым хлопчыкам свайго бацькі, што загінуў на фронце і якога хлопчык не мог

памятаць з-за ўзросту. Яму хацелася бачыць бацьку вялікім, шыракаплечым, кучаравым і сінявокім — як казачнага волата. Дзіцяці нават падавалася, быццам памятае пах тытуню. Насамрэч, вядома, усё было надварот.

Увогуле, гісторыя даволі тыповая. Але тэма сутыкнення дзяцінства і вайны заўсёды нясе горыч і шкадаванне. У найвышэйшай ступені гэтыя пачуцці выклікае другі твор зборніка «Суслікі», больш сур'ёзны і «дарослы» найперш дэталімі. Тут адлюстраваная і перадгісторыя, даецца больш падрабязная характарыстыка герояў, ды і самі персанажы больш каларытныя. Гэта гісторыя пра шасцігадовага Грышку, сына камандзіра Чырвонай Арміі (гэтая данасць у большай ступені і прадвызначае дзеянні хлопчыка), пажылога палкоўніка, які абагаўляе сваю маладую распешчаную жонку. Тая, дарэчы, начытаўшыся раманаў, у першыя дні вайны жадае прыгожа памерці, не губляючы элегантнасці. Вось таму абавязкі дарослага на сябе бярэ Грышка, якому вайна бачыцца страшэнным чорным сабакам з вострымі ікламі і вачыма, быццам ярка-чырвоныя вуглі. Яна дагнала бацьку, але хлопец настолькі адважны, што змог абараніць ад яе сябе і маці.

Усе тры гісторыі маюць розныя часавыя і прасторавыя прамеркі: жыццё ў эвакуацыі, падчас акупацыі і пасля вайны. Апошняе адлюстравана ў апавяданні «Вэнджаная рыба», найбольш лёгкім і аптымістычным з-за

большай аддаленасці ад матыву вайны. Асноўная яго тэма — сяброўства, якое, дзякуючы пэўнаму здарэнню, відавочна, будзе доўжыцца ўсё жыццё.

Заслугоўвае ўвагі мастацкае аздабленне кнігі Юліяй Давыдай і Валерыяй Жылінскай. Жадаючы падкрэсліць зусім не светлае дзяцінства герояў, яны выканалі малюнкi некаляровымі; гэта сепія. У цэлым кніга мае выразную накіраванасць на дзіцячую аўдыторыю. Пра гэта нагадвае і структура тэкстаў, іх стылістыка (у тым ліку частае выкарыстанне памяншальна-ласкальных слоў, што датычыцца і імёнаў галоўных герояў: Васятка, Грышка, Ванька, Стасік), дыдактычны характар усяго зборніка. Творы пайшло б на карысць, калі б у якасці герояў аўтар стварыла і вобразы дзіўчынак. Бо ў цэлым зборніку не хапіла своеасаблівай разначкі, выключна запамянальных постацяў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

нага героя.

Назва яе твора, відавочна, адсылае да знакамітага «Забойства ва Усходнім экспрэсе» Агаты Крысці, а вусаты дабрадушны поўны дэтэктыў — да яе ўлюбёнага героя Эрэкса Пуаро.

Аляксандр Пятровіч — палкоўнік на пенсіі. У адпачынак яго адправілі прымусова, але і там ён бясконца

Не быць забітым... у цягніку

знаходзіць праблемы на ўласную галаву. Так, ён спазніўся на цягнік, выпішы крыху больш, чым звычайна. І, што б вы думалі? У вагоне, дзе ён не павінен быў ехаць, памёр чалавек. Класіка жанру.

Пра мінулае палкоўніка мы даведваемся не толькі па ўрыўках фраз і дробных дэталях. Аўтарка ўводзіць дадатковую лінію сюжэта — сям'ю Сабак. Сэнс прозвішча абыгрываецца нялёгкай лёсам гэтых людзей: сын памёр на Данбасе, і маці верыць, што яго душа жыве ў целе сабакі. Выкшталцона ці па-вар'яцку? Вырашайце самі.

Палкоўнік не толькі прымае блізка да сэрца гэтую гісторыю, але і згаджаецца дапамагчы знайсці цела забітага. На тое павінны быць свае прычыны, магчыма, цяжкі лёс персанажа. Але, на жаль, чытач так і не даведваецца пра гэта, можа толькі здагадацца па недаказаных фразах аўтара.

І гэта не адзіная рэч, якая застаецца па-за кнігай. Напрыклад, палкоўнік вырашае сваю задачу і знаходзіць злачынцу. Але ж ні першы, ні другі не ставяць кропку ў плане рабаўніцтва. Чаму так? Мажліва прычына толькі адна — Ганна Чыж-Літаш сама не дадумала сюжэт да канца.

Характар Аляксандра Пятровіча таксама раскрываецца не цалкам. Ён сутыкаецца са шматлікімі сітуацыямі

і канфліктамі, дзе заўжды паводзіць сябе згодна з ўласнымі прынцыпамі. Але калі ў галаву закрадваюцца сумненні, пакараць злачынцу ці памілаваць, рашэнне дэтэктыў так і не прымае. Замест яго ўсё вырашыла сітуацыя. І гэта дае падставу думаць, што аўтарка не захацела аргументаваць учынак героя, а значыць, далей развіваць яго вобраза.

У класічнага дэтэктыва Ганна Чыж-Літаш пазычыла і тэатральную развязку. Тут сабраны разам і ўсе героі, і самыя моцныя іх эмоцыі, і фактычна ўсе падзеі. Але раптоўна ўзнікаюць і новыя героі, і адгалінаванні сюжэта, і новыя абставіны, і, канечне, новыя канфлікты. Такі насычаны канец не можа не ўразіць!

«Забойства ў цягніку Мінск — Брэст» — кніга для тых, хто любіць эмацыянальнае напружанне і забытае сюжэт. Павабіць пару гадзін у дарозе — самае тое. Вы нават не заўважыце, як прыедзеце ў пункт прызначэння разам з героямі твора. Мажліва, ёсць у гэтым нейкі своеасаблівы шык: чытаць пра забойства ў цягніку пад мерны перастук колаў на рэйках... Галоўнае — не паўтарыць сюжэт...

Паліна ЗАБЕЛА

Гладкай дарогі!

Ужо больш за паўтара стагоддзя (прынамсі, з часоў Дуніна-Марцінкевіча) своеасаблівы касцяк беларускай літаратуры складаюць найбольш таленавітыя і самабытныя творцы, якія пісалі і пішуць на мове тытульнай нацыі. Аднак на працягу XIX — пачатку XX стст. у літаратурны працэс Беларусі актыўна «ўліваліся» і тыя творцы, якія пісалі на мовах найбольш буйных этнічных супольнасцяў — польскай, рускай і яўрэйскай (ідыш). Адною з найбольш цікавых з’яў у рускамоўнай літаратуры Беларусі стала творчасць прадстаўнікоў т. зв. «Мінскай школы» паэзіі, якая склалася ў 1960—70-я гг. і існуе па сёння.

Гэтая адмысловая паэтычная школа аб’ядноўвае рускамоўных сталічных паэтаў рознай нацыянальнай прыналежнасці і найчасцей нонканфармісцкай, андэграўнднай скіраванасці. Менавіта да згаданай «Мінскай школы» адносіцца і творчасць Алены Кошкінай, якая нядаўна выдала чарговую кнігу вершаў пад назвай «Железная дорога». У выданне ўваходзіць усё найбольш значнае (на думку самой аўтаркі) з дзвюх яе папярэдніх кніг, а таксама многія раней не друкаваныя вершы. Першыя з іх былі створаны яшчэ дзесьці ў 18 гадоў. Праўда, даты напісання вершаў не пазначаны, таму часам немагчыма зразумець, якія з іх напісаны ў маладосці, а якія — ужо ў сталым веку.

Шмат вершаў прысвечана тэме дарогі, шляху і руху, што пацвярджаецца ўжо назвай кнігі і асобных твораў: «Счастье — вместе идти по дороге», «Мы уходим по белому снегу», «Дни пошли кромешным частоколом», «Милые, чужие пути», «Жизнь пришла и взяла за горло» і інш. Дарога для паэтыкі — гэта выпрабаванне, праверка на жыццёвую трываласць і духоўную моц. Прычым падчас гэтага руху калі-нікалі здараецца і сапраўдны цуд. Аўтарка прызнаецца: «Забыла совсем об усталости, потому что мне надо идти». Нягледзячы на ўсе складаныя сітуацыі і нават пакуты, паэтэса заўжды спадзяецца на найлепшае і працягвае верыць у светлы жыццёвы шлях. І нават дае парадку чытачам:

*Даже если под этой звездой
То, что встретится, встанет стеной,
Ты иди вдоль стены, жив пока.
И да будет дорога легка.*

Аўтарка добра ўсведамляе хуткаплыннасць і незваротнасць часу, шкадуе пра няздзейсненае і часам маркоціцца ад таго, што «жизнь пронеслась, как дитя вниз по лестнице, выплеснув слёзы и смех». Аднак надзеі і аптымізму не губляе: «всё же в надежде опять с нею ("жизнью". — Э. Д.) встретиться я поднимаюсь вверх». Ды і як інакш, калі аўтарка яшчэ не выканалася ўсяго, што ёй прызначана лёсам і калі ёй «всё ещё видится, всё ещё чудится, всё ещё хочется жить»!

Паэтэса глыбока перакананая ў тым, што чалавечы жыццё — непрадказальная і крохкая субстанцыя, таму яго трэба любіць і берэгчы. У той жа час яна заклікае чытача ніколі не губляць пачуцця ўласнай годнасці і ўмення радавацца кожнаму новаму дню, апяваць кожную хвіліну быцця — нават калі знаходзіцца на мяжы знікнення:

*Мы стоим у раскрытой оконной створки
На крутой кудыкиной сизой горке,
На краю, на грани исчезновенья.
Тем прекрасней, милые, наше пенье.*

Адметна, што ў зборніку змешчана і некалькі вершаў бацькі паэтэсы Вадзіма Кошкіна — філолага, перакладчыка, выкладчыка нямецкай мовы, які аказаў вялікі ўплыў на творчае станаўленне дачкі.

Але выданне гэтае не пазбаўлена пэўных недахопаў і хібаў. Найбольш відавочныя — некагора блытаніна і алагічнасць у паэтычным мысленні аўтаркі, а таксама ўласцівае многім вершам празмернае шматслоўе, тыповым прыкладам чаго з’яўляюцца радкі: «Ты с моего лица сотрешь беду и гордость, / И сотни тысяч верст в мир выбегут с лица». Гэта бачыцца спробай сумясціць несумяшчальнае — то-бок аб’яднаць у штосьці цэлае чалавечы твар і чыгунку, што не звязваецца ў адно, не стварае гарманічнай цэласнасці і адзінства.

Шматслоўнасць размывае тэкст, нярэдка не дазваляе зразумець галоўны паэтычны пасыл твора і разам з тым перашкаджае ўсяму набору слоў скласціся ў арганічную і цэласную паэтычную карціну, якую можна было б ярка ўявіць і лёгка запомніць. Прычым гэта тлумачыцца не толькі тым, што аўтарка, як казалі старажытныя, «растекается мыслью по древу», але і часта выкарыстоўвае паўторы асобных слоў, словазлучэнняў, цэлых радкоў. На мой погляд, такія паўторы найчасцей

не нясучь ніякай дадатковай вобразнай-сэнсавай нагрукі і проста штучна зацягваюць/расцягваюць верш, робяць яго больш грувацкім, у выніку чаго амаль губляецца соль верша. Непрыемны асадак пры чытанні кнігі пакінуў той прыкры факт, што тут слова ў слова паўтараюцца нават цэлыя... вершы («Сонет», «Луч», «Песня»), што, безумоўна,

з’яўляецца сур’ёзным праколам аўтара і рэдактара. Цікава, што хібы гэтыя былі заўважаны не толькі мной, але і... рэдактарам кнігі, пра што сама паэтка шчыра напісала ў вершы «Вокруг да около». Паводле зместу верша, рэдактар слухна папракае паэтэсу ў яе няўменні коратка і ясна выказаць свае думкі і пачуцці: «Ты всё словами окружашь слово главное».

Псуе агульнае ўражанне ад вершаў, на маю думку, выкарыстанне мноства слоў і словазлучэнняў са старадаўняга лексікона: «многочумны долы», «дневный свет», «родной град», «на сей земле», «поди», «коль» і г. д. Падобныя выказванні выглядалі арганічнымі і натуральнымі ў паэтаў пазамінулага стагоддзя. Зусім не ўпрыгожвае зборнік наяўнасць ляянкавых выразаў, заснаваных на згаданні... чорта: «поди ко всем чертям», «черт побери», «какого чёрта» і падобнае.

Аднак у цэлым новая кніга вершаў прадстаўніцы «Мінскай школы» Алены Кошкінай уяўляе сабой даволі яркі і самабытны артэфакт сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі. З аднаго боку, гэтае выданне нібы падводзіць пэўныя вынікі яе творчага шляху даўжынёй амаль у паўстагоддзя. А з другога — пераканаўча сведчыць пра тое, што наперадзе моцную духам паэтэсу чакаюць новыя жыццёвыя і мастацкія дарогі, якія яна, без сумнення, адужае...

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ

«Дыхаю чаромхавым настоем...»

Многія пісьменнікі адгукнуліся ў Год малой радзімы напісаннем твораў, у якіх раскажваюць і пра раёны, адкуль яны родам, і пра свае родныя вёскі. Найчасцей гэта публіцыстычна-мастацкія кнігі, што выходзяць у дзяржаўных і недзяржаўных выдавецтвах. А паэтэса Таццяна Цвірка зямлі маленства прысвяціла паэму «Зноў з табой я, месцейка святое!». Асобным зборнікам паэму выпусціла ТАА «Колорград».

Прызнаючыся ў любові да малой радзімы, аўтарка падпісала гэты твор не толькі сваім цяперашнім прозвішчам Т. Цвірка, пад якім увайшла ў літаратуру, а і дзясочым. Таму і прамаўляе з чытачом Таццяна Цвірка (Шалоха).

Спачатку колькі слоў пра свой родны кут яна гаворыць у прадмове-прысвячэнні «Вёсцы, роду, землякам». Аднак асноўныя думкі, канечне ж, выказаны ў паэме. Апавед пачынаецца з даўніх часоў. Тады гэтая вёска ў цяперашнім Клецкім раёне зусім і не Рассветнай называлася. Такую назву ёй далі савецкія ўлады, палічыўшы, што ранейшая — немілагучная. Магчыма, тут і была свая праўда.

Толькі жыхары лічылі інакш, але да іх меркаванняў не прыслухаліся.

Карані ж ранейшай хаваюцца яшчэ ў язычніцкіх часах. Даўным-даўно каля Клецка «каменны ідал стаяў [...] жанчынай сціплай». Калі ў тамашнія мясціны прыйшло хрысціянства, яго разбілі. Аднак «людзі веру не пакідалі, // Кавалкі Бога свайго збіралі», неслі туды, дзе жылі:

*Найперш жаночу голаў забралі,
І вёска стала Галавачамі.
Зубкам на зубы папанцавала.
Узнога ногі сабе прыдбала.*

Няцяжка здагадацца, што Галавачы, Зубкі, Узнога — назвы вёсак. А вось і яшчэ адна: «І Цыцкавічы сяло назвалі. // А людзі сталі ў ім — цыцкаўцамі». Сапраўды, гэтыя дзве назвы не сказаць каб з лепшых. Але ж яны гістарычныя. Дый хіба Рассветная, рассветнаўцы лепшы? Але не будзем дыскутаваць. Тым больш што ёсць магчымасць сказаць пра больш істотнае: Т. Цвірка напісала твор, які можна ўспрымаць як паэтычны гімн сваёй вёсцы. Не ў назве сутнасць, а ў тым, што атрымалася, хай сабе і невялічкая, як бы энцыклапедыя яе.

Хораша раскажваецца як пра ўчарашні дзень Рассветнай, так і пра сённяшні. Няхай не такі радасны, бо запісалі яе да перспектывных населеных пунктаў. Толькі гэта калі да ўсяго падыходзіць афіцыйна. У душы ж, у сэрцы тых,

хто тут нарадзіўся (і Т. Цвірка таксама), іншае ўспрыманне таго, што было і што ёсць. Учывтаешся ў старонку за старонкай, і ажывае даўняе і сённяшняе. Паўстаюць вобразы вяскоўцаў. Пра кожнага з іх гаворыцца не так і шмат. Называюцца не прозвішчы, а імёны, часам толькі вясковыя мянушкі.

Гэтага, аднак, дастаткова, каб дзякуючы Т. Цвірцы ўявіць чалавека так, нібы з ім сустрэўся. Пачуў нешта ад яго самога... Такое «знаёмства» адбываецца праз добрае слова, прамоўленае аўтарам паэмы, пра яе згадкі аб тым, чым быў кожны адметны. Гэта і баба Бібіха, якая «адвесці ўмела любое ліха. // Калі спалохаў каго сабака, // Імчаў да бабкі той небарака. // Яна перапалах вылье сходу // На яйка, воскам ці так — на воду». Яшчэ той знахаркай была і бабуля Люлька — так празвалі яе, «бо, як мужчына, люлькай дыміла».

Прачулыя, удзячныя радкі Т. Цвірка прысвяціла сваім бацькам Аляксандры Пятроўне і Канстанціну Іванавічу. Цепліцца радасць і ад яе згадак пра аднакласнікаў. Праўда, непрыкметна з’яўляецца і смутак ад таго, што ў Рассветнай усё менш людна. Толькі гэта не перашкаджае любіць родную вёску па-ранейшаму.

Назва паэмы набывае сімвалічнае гучанне. «Зноў з табой я месцейка святое, // Дыхаю чаромхавым настоем!» — так сказаць могуць усе, хто, нарадзіўшыся ў вёсцы, не забывае яе, а па магчымасці

наведваецца. Калі ж такой мажлівасці няма, у думках прамаўляе словы любові. Па сутнасці, тое ж самае, што Т. Цвірка выказала паэтычнымі радкамі. З задавальненнем былы вясковец праглядае і старонкі сямейнага альбома даўняй пары, часіны свайго маленства і юнацтва.

Такі альбом ёсць і ў кнізе. Тэкст дапаўняюць здымкі. Гэта, як і сама паэма, не толькі «летапіс» адной сям’і, а ў пэўнай ступені і вёска Рассветная Клецкага раёна.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Бабка надвае варажыла

Анавяданне

Валеры ГАПЕЕЎ

І сорам пёк, і смешна было. Ну, ці не з глузду яна з'ехала? Гэта ж сорок гадоў пражыла, дачку адна выгадавала, хату пабудавала, можа ў рукі ўзяць і малаток, і мышку камп'ютарную. Дырэктар Дома культуры! Ну, і хай вясковага, але ж двухпавярховага, тузін гурткоў, тры калектывы. Яна, Лідзія Лучыц, якая не баіцца пярэчыць самому старшыні райвыканкама і перад абласным кіраўніцтвам не дрыжыць, сёння сцялася ад страху за сталом, а Маркаўна-варажбітка раскладвае на выцёртай цыраце патрапанія карты. Праз уздыхі, краючы іх пагнутымі артрытам пальцамі, кажа:

— Дарога цябе чакае хуткая. Недалёкая. Вой, беражыся! Такое над табой вісіць! Удар атрымаеш... Такі ўдар! Ды чакай, пабачым, чым скончыцца!

Ледзь збірае карты нягнуткімі пальцамі, тасуе, карты падаюць, Маркаўна шкрабе па стальных, соўгае іх у калоду, выкладае зноў і радасна сцяшае:

— Усё будзе добра! Чуеш? Ты, галоўнае, беражыся... Кароль крыжовы ў тваім жыцці будзе. Беражыся толькі, ой, беражыся...

Эх, Маркаўна! Каго берагчыся? Хіба караля... Прыгрэла гада на сваіх грудзях. І ледзь не ў прамым сэнсе, бо ж было (ды і ці мінула?) жаданне абняць і прыціснуць пшчотна яго цёмнавалосую галаву да сваіх аголеных грудзей.

Ён, Раман, і сэрцам яе, і розумам авалодаў адразу. Статны, ветлівы, спакойны і — вось адчувалася! — надзейны. А яна без мужчыны. З мужам адно год пажылі, нарадзілася Анютка, як казалі дактары: хворая, той і збег некуды ў Расію. Нібыта па грошы, ды толькі праз пяць гадоў, пераказвалі, аб'явіўся ў райцэнтры. Не чапала, на аліменты не падавала. Здужала сама.

Раман... З абласнога цэнтра ў суседні аграгарадок пераехаў з жонкай — тут маці слабая яго, а кватэра вялікая. Жонка, пераказвалі, нідзе не працуе, сюды, у іх аграгарадок, носа не паказвала. Сам ён пра сваё асабістае жыццё нікому нічога, на выхадныя — на аўтобусе дадому. Зрэчас бачыла ў яго вачах Лідзія журбінку. А можа, нафантазіравала сабе, што ў асабістым жыцці Раман не надта ішчаслівы, не рушціца за ім жонка: кашулі адпрасаваныя, ды відаць: не жаночая рука... Быццам адчуў яе патаемныя жаданні Раман і стаў трымацца з ёй афіцыйна, толькі па справе размаўляў апошнія паўгода.

Паверыла, даверылася. Напачатку падказвала-паказвала, раіла мякка, падпраўляла. Пабачыла, спраўляецца добра, пакрысе пераклала на яго добрую частку сваіх абавязкаў, а сама літаральна загадчыкам гаспадаркі стала — капрамонт жа трэба было рабіць! Штотыдзень у райцэнтры абівала парогі і загадчыцы сектара культуры, і аддзела па ідэалогіі, і да самога старшыні на прыём запісвалася. Канечне, тады на яе зуб і наавстрылі, найбольш загадчыца сектара культуры Марыя Комар. А што было рабіць, як дах працёк, колькі яго ні латалі, ды і сцены якія сталі?

Раман малайчына, тут грэх маўчаць. Пацягнуў справы. Прыдумаў дыскатэкі па суботах пачынаць у адзінаццаць вечара! У раёне вочы вылупілі, а ён кажа: нам падлеткі грошай не дадуць, а сямейнікі маладыя — так! І яго праўда — пайшлі людзі. ДК па суботах поўны да трох ночы. Тады ўпершыню пачула Лідзія, як хвалілі Рамана ў раёне. Шматзначна гэтак, больш яе ўпікалі — не магла сама дадумацца...

Дзе яна яшчэ памылілася?

Семинар вясной быў раённы выязны, сустрэла ўдзельнікаў на ганку ДК, паказвала: што ўдалося і колькі зарабіць. А пасля ў суседні аграгарадок паехалі. Халаднавата было, ветрана, а на ганку ДК дзяўчаты ў сукенках-вышыванках з караваем і хор за іх спінамі песню зацягнуў. У фае дзеткі ў шэраг выстраіліся, усім сувеніры дораць...

Марыя Комар быццам выпадкова церанулася каля Лідзіі, паспела працадзіць скрозь зубы:

— Павучыцеся, як сустракаць семінары трэба!

І яшчэ лёс. Раённыя дажынкы ў іх аграгарадку запланавалі правесці. А яна злягла. Жнівень гарачы быў, недзе вадзі хапнула халоднай. Спачатку ангіна, пасля — запаленне. І прахварэла ўвесь месяц падрыхтоўкі. Раман, канечне, справіўся.

Пасля дажынак і пачула. Не ёй сказана было, але для яе. Прыбіральшчыца гучным шэптам пераказвала некаму ў калідоры:

— Мая сяброўка, яна ў «белым доме» тэхнічай, дакладна чула: Раман наш ідзе на павышэнне, дырэктарам яго ставіць будучы! А нашу Лідку — на яго месца! А то ж! Усе бачаць, колькі ён зрабіў, а яна што? Тры гады адно дах рамантавала...

Прыбіральшчыцы — самыя дасведчаныя людзі ў калектывах. Панеслася чутка, набрыняла падрабязнасцямі, умацавалася. Паглядвалі на Лідзію ў ДК з непрыханым шкадаваннем. Старэйшыя помнілі, з чаго яна сама пачынала, разумелі, колькі ёй каштавала і чаго, каб стаў іх ДК адным з найлепшых у раёне. Але ж во як павярнулася.

Не вытрымала, паклікала Рамана да сябе, спытала:

— Ці хутка вас, Раман Антонавіч, віншаваць з новай пасадай?

Зачырванеўся, бы хлапчук. За апошнія паўгода яны так аддаліліся, што на «вы» перайшлі. Вось і яшчэ адна яе памылка. Вунь колькі за два гады нарабіла...

— Гэта не я вырашаю, — мыкнуў ад адказу Раман.

На наступным тыдні ёй везці ў раён паперы аб рабоце ДК за год. Патэлефанавала загадчыца аддзела па ідэалогіі і культуры:

— Лідзія Васільеўна, будзеце ехаць да нас, вазьміце з сабой мастацкага кіраўніка.

Куды дзенецца, возьме.

І чаму так трывожна на душы? Чаму літаральна страшна? Ну, стане Раман дырэктарам. Яна, канечне, у яго мастацкім кіраўніком не застанецца — пыталася ўжо ў суседняй вёсцы, там месца вольнае будзе праз тры месяцы, у дэкрэт ідзе жанчына.

Ах, Маркаўна... Як яно можа быць добра, калі разрываецца сэрца, калі табе, дурніцы такой, саракагадовай, ніяк з ім не справіцца, і мусіш прызнаць: страшна ёй ад усведамлення, што ніколі ёй з Раманам не быць. І баліць, так баліць — прадаў ён яе, скарыстаў...

Толькі павіталіся, Раман сеў на задняе сядзенне, і сорака кіламетраў да райцэнтра маўчалі. Сакавік пачаўся, а маразы і днём не адпускаюць. Гравійка чыстая, з гары ад сяла зірнеш — чорнай вужакай ляжыць сярод шэрых прасцін палёў. Бы ў пашчу тую вужыную едзеш...

У райвыканкаме Рамана паклікалі да намесніка старшыні. Лідзія здала паперы, Вольга Віктараўна, загадчыца аддзела па ідэалогіі, нават не разгарнула іх, узняла стомленыя вочы на Лідзію.

— Вы ў курсе наконт Рамана Антонавіча?

— Так, — кінула ў адказ, а сэрца бухнула: значыць, усё...

— Паверце, я вам вельмі спачуваю, але і вы нас зразумейце. У нас агульная справа, трэба забываць дзеля яе асабістыя амбіцыі. Мы заўсёды ў культуры ахвяруем часткай сябе...

— Хай ідзе як ідзе, — не схавала ўздыху Лідзія. — Крыўдна толькі...

— Забудуцца крыўды, — па-сяброўску ўсміхнулася Вольга Віктараўна. — Не буду затрымліваць, шлях у вас далёкі, тут завею абяцаюць... Польшчу ўжо накрыла, паспяшайцеся.

Раман чакаў яе ў калідоры.

— Павіншаваць? — змагла ўсміхнуцца яна.

— Пасля... Нам даехаць трэба хутчэй... завіруха пачалася.

Сапраўды, на вуліцы гуло.

— Заправіцца б трэба было, але ж падганяе неба, — выказала свой неспакой Лідзія, заводзячы аўтамабіль.

Толькі выехалі за горад, як рэзка пацягнула, паваліў густы снег, імгненна заляпіў шкло. Рымічна прапрацавалі «дворнікі». Пакуль яшчэ шаша ўгадвалася — снег белымі языкамі плыні перацякаў цераз яе.

Калі павярнулі на сваю гравійку, мінулі шэраг высозных старых таполяў, што раслі абাপал дарогі на дачны пасёлак, — наперадзе зніклі ўсе арыенціры, усцяж праціралася шэрая жывая смуга. Перамёты на дарогах рабіліся ўсё вышэйшымі і шырэішымі. Ехалі паволі, але ў адзін момант аўтамабіль бы ўперся ў нешта. Лідзія газанула, адчула, як шыны слізгаюць па заледзянелай гравійцы. Выйшлі абое з аўта і захлынуліся ад ветру і снегу, які ляцеў густа, бы пер'е з успоратай падушкі. Разам прайшлі колькі крокаў наперад — перамёт даходзіў да пояса. Вярнуліся і пабачылі, як вакол аўтамабіля вырасла гурба.

— Што будзем рабіць? — спытаў Раман.

— Чакаць, — пасміхнулася Лідзія. — Зараз сціхне...

Сказала і раптоўна адчула, што не верыць сабе. І ёй стала вусцішна. Дастала тэлефон.

— Няма сувязі, — ціха заўважыў Раман, ён сеў зараз на пярэдняе месца побач з ёй. — У гэтай нізіне і так слаба брала, а цяпер бура... шмат электрычнасці ў паветры.

Снег шкрабаў у шкло, салон імкліва астываў. Прайшло паўгадзіны.

Лідзія завяла рухавік.

— Трэба ісці, — азваўся Раман.

— Што? — здзівілася Лідзія. — Куды? Навошта?

— Буран накрыў усю Еўропу, я паспеў глянуць навіны ў райвыканкаме. Ён ужо суткі свавольць. У вас мала бензіну, — Раман кінуў на прыбор, дзе стрэлка была на чырвонай адзнацы. — Трэба ісці, бо праз пару гадзін стане зусім цёмна, — спакойна, але цвёрда закончыў ён.

Лідзія прыкрыла вочы. Гэта здавалася нерэальным: трапіць у такую пастку. Нікуды не ісці. Сядзець тут. Бензіну, сапраўды, хопіць на гадзіну ці больш. Кажуць, чалавек не замярзае, а засынае. Заснуць — і не прачынацца. Пад ліслівае шкрабанне снегу ў акно. І больш ніякіх гукаў...

— Ліда, хадземце!

Яна ўздрыгнула ад загаднага ладу, няўцямна павярнула галаву.

— Вы чаго крычыце?

— Бо вы не разумеце небяспекі! Мы замерзнем! Кіламетр назад быў паварот на лецішчы. Там домікі, ёсць шанс, — глядзячы ёй у вочы, казаў Раман, і яна пабачыла ў яго чорных зрэнках сапраўдны страх.

— Зараз будзе ехаць які трактар...

— Ніхто тут ехаць не будзе! Толькі раніцай калгасны вялікі трактар ідзе па сянжа, але яшчэ трэба прачысціць дарогу. Хадземце!

— Мяцеліца сціхла... Зараз адкапаем... — Лідзія павярнулася да акна, якое было запарушана нерухомым снегам.

— Гэта з вашага боку задзьмула па самыя вокны, — жорстка запярэчыў Раман і адчыніў свае дзверы, таўхаючы іх нагой.

Выцце ветру ўварвалася ў салон разам са снежным пылам.

Лідзія паслухалася.

Постаць Рамана калывалася наперадзе. Ён часам спыняўся, збочваў, вяртаўся — дарогі не было відаць. Усё больш шарэла. Стала гарача, не хапала дыхання, а вецер забіваў у горла калючы снег. «Зноў злягу з ангінай», — думала Лідзія.

Буран не выў і не скуголіў — на вольнай прасторы ён роў сцішана адным бясконцым, магутным нізкім гукам.

— Таполі! — спыніўся і крыкнуў ёй Раман. Быццам і радасна крыкнуў. Дзівак, ім не знайсці дачнага пасёлка. Цэлы кіламетр ад таполяў ісці...

Яна ўжо не бачыла амаль нічога вакол, не трапляла ў сляды Рамана. Ён пачакаў яе, працягнуў руку, і яна ішла цяпер за яго спінай, бы прывязаная.

Пабачыла нешта больш чорнае за агульную шэрань, зразумела — прыйшлі да лецішчаў. Чаму Раман не ідзе да дамкі? Далей жа няма сілы зрабіць крок...

— Там трубы няма, — пракрычаў ёй Раман, азірнуўшыся. — Нам з пачуркай каб!

Тут, сярод ледзь бачных ужо дамкоў і дрэў, аднастайны гул ветру драбіўся, разбіваўся на выцце і свіст, дзе цішэў, дзе круціў і кідаў з шалёнай ярасцю снег у твар, дзьмучы адразу з усіх бакоў.

Яны ішлі, часам патанаючы па пояс у снезе.

Чаму Раман такі ўпарты? Трэба ж адпачыць, хоць пяць хвілін. Прысесці, снег такі мяккі...

Раман прыпыніўся, таўхаў, біў нагой веснічкі, зламаў іх. Агледзеў замок дзвярэй веранды, рашуча разбіў локцем шыбу невялікага акна. Прасунуў руку, крутнуў — дзверы адчыніліся.

— Дзякуй Богу і гаспадарам, будзем ім вінныя, — выдыхнуў Раман, пабачыўшы купу дроў у куце веранды. Тузануў ручку дзвярэй дамкі, тья паддаліся, і ён яшчэ раз выдыхнуў: — Усё будзе добра...

У пакойчыку тры на чатыры стаяла старыя канапа, столік, два мяккія крэслы, шафа ў куце. І пачурка з плітой. Лідзія апусцілася на канапу, скурчылася. Яе дробна трэсла.

— Зараз, зараз, — мармытаў Раман, несучы з веранды дровы, шукаючы якую паперчыну і распальваючы ў печы.

За адзіным акном цалкам счарнела. У печы гуло поллямя, пліта адсвечвала барвовым святлом. Раман прыадчыніў дзверцы пачуркі, у дрыготкім святле расчыняў шафікі на сцяне. Знайшоў чай і цукар. На падаконні ста...

яла газавая лямпа, баўтануў яе. Зняў і працёр шкло, запаліў, паставіў на столік.

— Вады няма... Будзем рабіць чай са снегу.

Паставіў пусты чайнік на пліту, прыгаршчамі насіў снег, які намяло ў веранду праз выбітае шкло, сыпаў пакрысе.

Лідзія ўтрэлася, млявасць апанавала цела. Яна глядзела на роўны язычок газавага полымя, адчувала тварам цяпло ад печкі, слухала гул полымя ў ёй і сіпенне кропляў вады на распаленай пліце. Потым яны пілі чай. І Лідзія прылегла, укрылася паліто, не ў стане ўпусціць у свядомасць тое, што зараз з ёй адбывалася. Яна не дома, яна — з мужчынам у чужым доме, на дварэ — завая. І доўгія вечар і ноч наперадзе.

Раман знайшоў у шафе невялічкую коўдру. Падышоў да Лідзіі.

— Вось, цяплей будзе і зручней.

Яна не адказала. Ён зняў паліто, накрыў яе, рукі яго крануліся яе плеч і ўсяго на адно імгненне замярлі.

І таго імгнення хапіла, каб Лідзію працяла жаданне — дастаць з-пад коўдры свае рукі, накрыць імі гэтыя мужчынскія, дужыя, прашаптаць: «Канана раскладваецца».

Ён чакаў менавіта гэтага. Бо яна расплюшчыла вочы і сустрэла яго позірк. І ўсё ў ім пабачыла.

Здрыганулася, рукі рвануліся наверх, пальцы захапілі коўдру:

— Я сама! — амаль закрывала.

І адразу адварнулася ад яго, каб толькі ён не пабачыў слёз, што пакаціліся з вачэй і прыкушаных яе вуснаў — так і змагла стрымацца.

Ціхенька скрыгалі пячнныя дзверцы, Раман пару разоў выходзіў на веранду, адтуль пасля неслася воблака холаду. Потым сціх гул у пачурцы, і стала чуваць, як ціха скуголіць за акном завая, шапатліва кранаючы шкліны акна.

Уначы колькі разоў яна працялася. Раман спаў, седзячы ў крэсле перад пачуркай. Трэцім разам яе пабудзіў скрыгат дзверцаў — Раман зноў распальваў у печцы, у дамку было свежа. На гэты раз жаль ухапіў яе за горла, яна ледзь стрымалася, каб не гукнуць яго: хай бы прылёт побач, ноч жа сядзеў. Гэтага прагнула яе цела, сыходзіла жаданнем сэрца, але душа квола маліла ўтрымацца, і розум прырэчыў: як сябра — прадаў, як калегу — пераступіў, хочаш, каб скарыстаў і як жанчыну?

Калі ў наступны раз расплюшчыла вочы, у дамку было ранішняе сутонне. Раман не спаў — увайшоў з веранды з прыгаршчамі снегу, закінуў у чайнік, той зашыпеў на пліце. Было цёпла і ўтульна.

— Добрай раніцы! — бадзёра павітаўся. — А снегу намяло! Пап'ём чаю ды пойдзем шукаць машыну, а то будуць чысціць дарогу, дык не заўважаць.

Але цалкам аўтамабіль не замяло — праз дзве гадзіны шляху па цаліку яны заўважылі яркі жоўты дах. Рыдлёўкай, якую Раман прыхапіў з сабой з лецішча, раскопвалі па чарзе не таму, што адзін стамляўся, а таму, што другі замярзаў — мароз быў не жартоўны.

Чакалі яшчэ з гадзіну, эканомілі бензін, толькі праграваючы рухавік. Нарэшце пачулі, потым і пабачылі вялікі памаранчавы трактар з каўшом — калгас чысціў дарогу.

— Што падумаюць гаспадары дамка... — уздыхнула Лідзія, калі спыніла аўто ля ДК.

— Я іх найду ды павінося, — усміхнуўся Раман. — І рыдлёўку трэба вярнуць.

Ён не спяшаўся выходзіць з машыны, пакусваў вусны, нарэшце загаварыў ціха:

— Падзякаваць хачу. За ўсё. І прабачце мяне. Каб вы ведалі: у мяне жонка... Пяць гадоў назад ёй паставілі дыягназ — рассяяны склероз. Да таго часу не маглі зразумець, што адбываецца. Сёння яна... Яна не пазнае мяне, сына. Бываюць прасвятленні, але ўсё радзей. Яе даглядае мая маці. Таму... Хоць ад першай сустрэчы зразумеў, што хачу быць з вамі, але не магу пайсці на такі крок. І побач працаваць не магу больш. Гэтая прапанова з раёна — маё выратаванне.

Лідзія захлынулася пачутым, толькі і змагла выціснуць з сябе:

— Гэта як — не зможаце побач? Дзе ж вы будзеце?

Раман зірнуў на яе з недаверам.

— Дык вы ж ведаеце, хацелі віншаваць мяне, — сказаў з усмешкай, але пабачыў няўцямнасць у вачах жанчыны, паціснуў плячыма і ўдакладніў: — Мяне забіраюць у раён. Буду кіраваць сектарам культуры замест Марыі Комар... Бывайце! Будзем сустракацца!

Ён выйшаў з машыны, павярнуў у свой завулак, на якім не было відаць слядоў, і рашуча рушыў праз гурбы снегу — упарты, дужы.

Лідзія да крыві кусала вусны, абы толькі не зараўсці.

Таццяна СІБЕЦ

Дому Паэта

Ён прыйдзе сюды аднойчы —

Да раніцы

Адпачыць,

Перабірацьме згадкі, нібы ружанец...

Позірк яе, пытанне, іх першы танец...

І рука, што крылом стамілася на плячы...

Ён прыйдзе сюды аднойчы.

Куды яшчэ?

Гэты горад не стаў ягоным.

І ўжо не стане.

Запаліць бы...

Ды Уладзя не любіць дыму...

Ён да святання

Будзе сачыць, як час, бы рака, цячэ...

Там, па-за шклом (пабачыць),

Яго партрэт.

Падарыў ёй... Навошта?

Не помніць ужо нагоды...

Год, здаецца... Не важна!

Вось так назіраць лагодна

Адвучыўся даўно,

Не паспеўшы і пастарэць.

Ён прыйдзе сюды аднойчы...

Цяжкай хадой

Уздымецца па прыступках,

Стомлена,

Бы з дарогі,

Дому праіхтэпта: «Дружа,

Вітай старога...»

Будуць доўга маўчаць —

Паэт і ягоны Дом.

***

А вясна прыходзіць заўсёды поначы,

Як злачынца.

Зазірае ў вокны спачатку, пасля —

У вочы.

Адчыйняй ёй — іначай

Яна і сама адчыйніць...

Адчыйніць і возьме ўсё, што яна захоча.

І ты будзеш стаяць перад ёю,

Бы горшы з вучняў,

І не ўспомніш імя свайго,

І нічога пасля не ўспомніш...

Бо заўсёды з вясною разам

Прыходзіць вусціш,

Як Вялікдзень прыходзіць па першай

Вясновай поўні.

І ты будзеш спяваць асанну,

Глядзець угору,

І аднойчы зусім

Перастанеш баяцца смерці...

Бо каханне з вясною ходзіць

Заўсёды поруч.

Зазірае ў вокны спачатку, пасля —

У сэрца.

***

Мора старое...

Пра ўзрост нат няёмка і запытаць...

Як казалі бабуля, прачнуўся — і дзякуй Богу.

Мова мора такая даўняя, што нямнога

Тых, хто яе разумее і здольны перакладаць.

Вось адзін са знаўцаў сядзіць са мною на беразе,

Кажы: «Мора стамілася. Яно хоча спаць...»

Я веру гэтаму перакладчыку. Яму ў верасні будзе

пяць...

***

Гукі вяртаюцца паступова...

Нібы пасля кантузіі...

Галасы (праўда, мову спачатку адрозніць цяжка)...

Хвалюў шэпт — быццам словы,

Якія ніяк не ўспомніць,

Рыхтык сон, пра які забываешся

На святанні...

Потым прыходзіць смакі:

Соль і віно на вуснах...

Потым пясок —

Гарачы, але пяшчотны...

Ды каменьчык на дне, які разануў балюча,

Мне нагадвае

Пра цябе.

***

Я вяртаюся ў горад, дзе ўжо зацвілі каштаны.

У маёй кішэні манетка з чужою мовай.

Нельга ўвайсці ў раку і выйсці з яе тым самым,

Нельга пабачыць мора і не закахацца ў мора...

Сонца мае, мы гэтак неасцярожна

Выпілі гэты тыдзень, нагбом, дарэшткі...

Мы ўглядаліся ў мора, бы ў вочы Бога, і можа,

Ён заўважыў і дараваў нам, заспаным, грэшным...

Ведаеш, я ненавіджу вяртацца ў халодны дом мой.

Мне падаецца, што ён сканаў ад тугі і болю.

Я вязу яму трохі чужых напояў і сонца вязу, вядома...

У маю валізу ўсё роўна не месціцца анічога болей!

***

Унутры нас — усе кантыненты

І акіяны.

Мы выходзім на бераг,

Танчым.

Між сном і явай.

Жыццё падаецца простым,

Бы верш Хаяма.

Хто мы?

Пакуль не ясна...

Тайна.

Мы сыходзім у мора — пад вечар,

У час прыліву.

Пакідаючы на пяску

Сляды,

Нібы верш маўклівы.

Абдымі мяне хоць бы позіркам —

Будзь алівай,

Што схіляецца да вады...

***

А выхад з вязніцы, дзяўчынка, —

Тамсама, дзе і ўваход.

Колькі год табе, што не верыш вачам сваім,

Што ўсё кідаешся ў агонь?

Гэта лета магло стаць апошнім...

Зрэшты, шанс яшчэ ёсць,

Не ў цябе — ў яго...

Так што лепш не гняві багоў!

Лепей спалі іх, дзяўчынка, спалі свае дзённікі

ды лісты,

Як паліла ўжо неаднойчы рукапісы і масты...

Варта сыходзіць ціха, каб не абудзіць бяды,

Калі можаеш, ідзі па вадзе (а найлепш — не кравай

вады)!

Пазбягай непазбежнасці, подласці і віны —

Усяго, што руйнуе, рыхтуе нас да вайны...

Хочаш, пакінь у мабільным здымкі, дзе вы ішчаслівія,

колькі кніг...

Выхад адзіны, дзяўчынка, з усіх вязніц...

Ліліяна Анцух:

«Важныя не толькі выявы, але і змест»

Святы і абрады, сакральныя мясціны і рытуалы, музыка, танцы, народны тэатр, рамёствы і промыслы, беларуская кухня — усё гэта знайшло адлюстраванне на старонках кнігі «Жывая культура Беларусі», якая неўзабаве будзе прэзентавана ў Слоніме. Пра ўнікальнае, багата ілюстраванае чатырохмоўнае выданне, пра цікавых і адметных суайчыннікаў, а таксама пра нюансы свайго няпростага і адказнага паклікання распавяла дырэктар і галоўны рэдактар выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліяна Анцух.

— Ліліяна Фёдаруна, як сталася, што выдавецтва «Чатыры чвэрці» — адно з тых, што найбольш плённа папулярна сярод чытачоў нацыянальную культуру і літаратуру?

— Больш за чвэрць стагоддзя таму наша выдавецтва аднойчы і назаўсёды абрала шлях адраджэння духоўнасці. Сярод асноўных «аргументаў» было тое, што культура — гэта своеасаблівае тэрыторыя бяспекі. Тут ніколі не бывае войнаў, крыві, не гінуць людзі. Наадварот: тут ствараюцца ўсе умовы для таго, каб развіваліся іншыя адносіны — эканамічныя, палітычныя... На фундаменце культуры павінна будавацца ўсё, што на карысць чалавецтву, як нам падаецца, менавіта гэты шлях творчы, шлях у будучыню...

За серыю кніг «Нашы духоўныя каштоўнасці», якую стваралі пры духоўнай падтрымцы Мітрапаліта Філарэта, выдавецтва было адзначана прэміяй «За духоўнае адраджэнне». І гэта наш асобы гонар. Сёння ў нас шмат створана іншых серый кніг — «Асоба і час», «Дзеці вайны», «Жаночыя лёсы», «Несур'ёзна пра сур'ёзнае». Дапамагам Саюзу пісьменнікаў Беларусі ў папярэнні серыі «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі». А нядаўна запачаткавалі «Бібліятэку лаўрэатаў нацыянальнай прэміі».

Мы заўсёды аператыўна адгукаемся на знаквы падзеі ў культурным жыцці Беларусі.

Можна згадаць некаторыя старонкі з летапісу выдавецтва, дзе занатаваны падзеі, якімі мы ганарымся. Напрыклад, адна з іх: выпушцілі кнігу «Мастакі Парыжскай школы з Беларусі» У. Шчаснага, а дзякуючы ёй, як ні дзіўна, у краіне з'явілася шмат шэдэўраў нашых землякоў — сусветна вядомых мастакоў.

— Як пачынаўся праект «Культурная спадчына Беларусі»?

— Аднойчы ў выдавецтва завіталі нашы ўжо шматгадовыя партнёры з Банка развіцця Рэспублікі Беларусь. Яны актыўна падтрымліваюць сацыяльныя праекты. У партнёраў нарадзілася ідэя выдаваць серыю кніг-альбомаў «Культурная спадчына Беларусі». І перад намі паўстала адказная задача — ствараць такія арыгінальныя выдавецкія праекты, над якімі трэба было працаваць ад вялікай літары да апошняй кропкі. Першую тэму серыі абіралі не мы: перад гэтым у Банку развіцця дэманстраваліся «Габелен стагоддзя» Аляксандра Кішчанкі. І ў першай кнізе серыі пра гэтую творчую асобу, ды і ў наступных — пра Тураўскую зямлю, Полаччыну, беларускія скарбы ЮНЕСКА — мы імкнуліся рабіць усё, каб чытач, перагортваючы старонкі, бачыў не толькі выявы, але і змест. Нашай задачай было адаптаваць навуковыя сведчанні, папулярна іх, каб разумелі і простыя людзі, і замежныя госці. Тэксты ствараліся на трох ці чатырох мовах паралельна. І, канешне, выявы, прычым заўжды арыгінальныя. Працавалі нашы фатографы, удзельнічалі краяўеды, гістарычныя музеі, а таксама даследчыкі, якія маюць асабістыя архівы...

— Ці былі нейкія асаблівасці, неспадзяванкі пры падрыхтоўцы сёлетняга выдання «Жывая культура Беларусі»?

— Так, асаблівасці былі. І яны

паслужылі на карысць агульнай справы, значна ўзбагаціўшы досвед. Па-першае, перад намі стаяла задача крыху зменшыць аб'ём кнігі. Па-другое, гэта быў праект-дэдалайн. А абрады, як вядома, праводзяцца ў розныя поры года. Мы рушылі іншым шляхам. На апошняй старонцы можна пабачыць словы шчырай удзячнасці цэнтрам народнай культуры краіны. А мы паглыбіліся, здаецца, ва ўсю Беларусь. Працавалі з дударамі, майстрамі, кухарамі, са складальнікамі песень, з танцорамі... Гэта было і цяжка, і цікава — колькі новых адметных асоб для сябе адкрылі! Сярод іх — сціплыя працаўнікі, гараджане, вясцоўцы, якія ў наш прагматычны час папулярна выкарыстоўваюць нацыянальныя традыцыі. У папярэдніх кнігах першай мовай была руская (гэта рабілася дзеля пашырэння чытацкага кола), але ў новым выпуску «Жывая культура Беларусі» ўжо рука не паднялася, каб ставіць рускія тэксты першымі. Трэба дадаць, што мы стварылі яшчэ і «спадарожнік» альбома — англамоўны варыянт, меншы і па фармаце, і па аб'ёме, і па накладзе, разлічаны на іншааземцаў. Спадзяемся, не сорамна будзе, калі ён трапіць у іх рукі і наша праца знойдзе водгук у душах удзячных і зацікаўленых чытачоў.

— Хто з навукоўцаў дапамагаў вам ствараць кнігу?

— Мы заўсёды прыцягваем вядомых спецыялістаў. На гэты раз запрасілі Алу Сташкевіч — члена Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА і дырэктара фонду «Культурная спадчына і сучаснасць». Навуковым дарадцам і рэдактарам выступіла Таццяна Валодзіна — доктар філалогіі, фалькларыст, загадчык аддзела фалькларыстыкі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, аўтар шматлікіх навуковых кніг. У выніку атрымаліся кароткія папулярныя тэксты. Мы ахапілі не ўсю Беларусь, а толькі тыя рэгіёны, дзе найбольш захоўваліся і перадаваліся ў пакаленнях народныя звычаі і рамёствы. Носьбіты і пераемнікі — усё будавалася на гэтай паралелі.

— Кніга «Жывая культура Беларусі» шырока аздаблена. Хто яны — мастакі і фотамаістры, якія яе праілюстравалі?

— Безумоўна, гэта ў першую чаргу вядомы беларускі дызайнер Юрый Тарэў, шматгадовы сябар выдавецтва «Чатыры чвэрці». Разам з нашым супрацоўнікам Ігарам Бандаровічам ён працаваў над стварэннем арыгінал-макета. Выява, якую мы бачым на вокладцы кнігі, — кругаварот, віхурнае кола. Сярод іншых сімвалаў — крыж. У нашым разуменні тут зашыфраваны замкнёны цыкл, непарыўная сувязь з продкамі: «жыццё — смерць — адраджэнне». У падборы фотаграф нам таксама шмат у чым дапамагалі цэнтры культуры. Вельмі ўдзячны фатографу Альфрэду Мікусу. Штосьці бралі з уласных архіваў, штосьці з сайта «Жывая спадчына Беларусі», над якім працуе Алена Каліноўская з БДУКіМа. Для стварэння атмасферы ў кнізе некаторыя сучасныя фотаздымкі мы перавялі ў сепію, і гэта прыўнесла адметны каларыт.

— Як вы плануеце развіваць серыю «Культурная спадчына Беларусі» ў будучыні?

— Серыя адназначна будзе развівацца, яна — своеасаблівая вяха, ад якой яшчэ больш умацавалася наша скіраванасць на далейшае прадстаўленне чытачу неверагодна цікавай нацыянальнай гісторыка-культурнай спадчыны. Хочацца ахапіць як мага болей, таму нельга спыняцца на дасягнутым. Сакрэты раскрываць не буду.

— Ваш калектыў робіць працу, якая патрабуе эрудыцыі, прафесіяналізму. Хто яны, супрацоўнікі выдавецтва?

— Нас няшмат, але колькасць, вядома, — не паказчык. Даводзіцца ўвесь час быць у трэндзе, у пошуку новых ідэй. Супрацоўнікі маладыя, крэатыўныя, адукаваныя. Канешне, калі спецыяліст новаспечаны, ёсць пэўныя складанасці. Бываюць такія аўтарскія рукапісы, ад якіх самому калі-нікалі хочацца схавацца ў бульбу (*Смяецца*). Добра, што нашы рэдактары не саромеюцца і запытацца, і ў слоўнік паглядзець, і пераправярыць сябе... Мы разумеем адзін аднаго.

— Але ж ёсць і пазаштатныя аўтары, спецыялісты?

— Так, безумоўна. Асабліва, калі справа датычыцца працы з гістарычнымі тэмамі ці замежнымі мовамі. Па шмат якіх пытаннях звяртаемся да навукоўцаў. Чаго каштуе адно толькі шматгадовае супрацоўніцтва з Адамам Мальдзісам! Ёсць у нас у выдавецтве і свая любімая паэтэса — Надзея Салодкая з Полацка, у якой шмат проблем са здароўем і якую мы час ад часу маральна падтрымліваем. Нам пашчасціла працаваць з людзьмі знакамітымі. Класічны выпадак: доктар

філасофіі, прафесар Арыядна Ладзігіна падрыхтавала рукапіс пра Ларысу Александроўску. На восьмым дзясятку Арыядна Барысаўна прыехала ў выдавецтва за рулём сваёй старэнькай «Лады». Цуд! І вы б яе паслухалі! Пазітыўная, напоўненая жыццямі любствам...

— Што для вас Год малой радзімы?

— Малая радзіма — ёмкае паняцце, гэта не толькі месца нараджэння, але і ўся краіна, людзі, якія цябе атачаюць. Для самога выдавецтва малая радзіма — горад Мінск, дзе мы ў 1993 годзе «нарадзіліся». Шмат кніг яму прысвяцілі, нават заснавалі серыю «Мінская гарадская бібліятэка». Калі сталіцы спаўнялася 950 гадоў, стварылі сапраўдны фаліант «Шлях скрозь стагоддзі», у якім адлюстравана гісторыя горада — з першай згадкі да сённяшняга

дня, прайшоўшы па Радзівілаўскіх картах, па тагачасных і сённяшніх вуліцах. У праекце ўдзельнічалі дызайнер Канстанцін Вашчанка, гісторыкі — Эдуард Загарульскі, Сяргей Тарасаў, выкарыстоўвалі карціны Рыгора Сітніцы, Мая Данцыга.

Але ж усе цяпер гавораць пра ініцыятыву, якая распрацоўваецца на дзяржаўным узроўні. Дык вось яшчэ адзін прыклад: у 2015 годзе вёска Леванова, што на Барысаўшчыне, адзначала сваё 130-годдзе. Кіраўніцтва раённай бібліятэкі папрасіла нас дапамагчы. Мясцовыя энтузіясты сабралі ўспаміны, дзе распавялі пра гісторыю вёскі, пра яе знакамітых ураджэнцаў. Мы ахвотна адгукнуліся, узяліся за праект і як вынік — сціплая, але зместоўная кніжачка пра гэтую вёску. І так атрымалася, што яшчэ ў 2015 годзе была заснавана серыя «Малая радзіма». Дарэчы, маё месца нараджэння — Барысаўскі раён. Не давалося там жыць, але не так даўно ўсё ж спрацаваў спадчыны код, захацелася павандраваць мясцовымі сцяжынамі і нешта карыснае зрабіць для малой радзімы. А што можа выдавец? Так з'явіліся наступныя кнігі: «Лошніца» і «Забашавічы».

— Як вы бераце ўдзел у сёлетнім Дні беларускага пісьменства ў Слоніме?

— Мы не прапускаралі ніводнага Дня пісьменства, заўсёды імкнёмся, каб нас там пачулі, пабачылі і запамнілі. У гэтым годзе будзем прэзентаваць новыя кнігі з удзелам аўтараў. Акцэнт, вядома, зробім на «Жывой культуры Беларусі» і на сумесных з Саюзам пісьменнікаў мерапрыемствах.

— Што для вас нацыянальная ідэнтычнасць?

— На маю думку, яна ніяк не звязаная з фактам з'яўлення чалавека на свет. Гэтая рыса не закладаецца пры нараджэнні, яна фарміруецца паступова з многіх складнікаў. Вялікае значэнне мае асабістае адчуванне прыналежнасці да нацыі, грамадства, сацыякультурнай прасторы, стаўленне да нацыянальных каштоўнасцяў. Духоўныя арыенціры, стгачаньня за гады савецкай улады, адраджаюцца. І тут вельмі важнае моўнае пытанне. Большасць беларусаў дома, у сям'і, з калегамі размаўляюць па-руску, тым не менш беларускую мову яны лічаць роднай. Усе мы ўсведмаем сябе грамадзянамі Беларусі, з адметным менталітэтам і вядомымі ўсяму свету характэрнымі якасцямі — талерантнасцю, працавітасцю, гасціннасцю.

Янка ЛАЙКОЎ

Краязнаўства: сучасныя адметнасці

У краязнаўчай працы шмат розных кірункаў. Здраецца, што некаторыя рупліўцы ў справе збірання памятак даўніны толькі і збіраюць, вышукваюць нешта нечаканае. Праўда, і яны нейкім чынам афармляюць знойдзеныя матэрыялы. Але так за ўвесь час свайго збірання і не падсумоўваюць адкрыцці. Іншыя і меней знаходзяць, але імкнучыся як найхутчэй расказаць пра свае краязнаўчыя шляхі-дарогі ў кнігах ды артыкулах.

Хтосьці вандруе па рэгіёнах, карпіць у музеях і архівах, каб толькі напісаць. Іншыя займаюцца краязнаўствам з разлікам на стварэнне музея, музеяў ці на пашырэнне існуючых экспазіцый. Здраецца, што ў адной асобе сыходзяцца розныя фарматы краязнаўчых зацікаўленняў. Але ў любым выпадку кожны выбар мае права на жыццё. І кожны выбар цікавы сваім плёнам.

Журналіст Ігар Грэчка працуе ў «Настаўніцкай газеце». Здаецца, зусім нядаўна быў толькі аўтарам «Краязнаўчай газеты». І ў адным, і ў другім выданнях поруч, несумненна, з іншай рэдакцыйнай работай ён распрацоўваў і працягвае распрацоўваць рэгіёназнаўчую, краязнаўчую тэматыку. Нарысы, артыкулы, рэпартажы, выдатна праілюстраваныя фотаздымкамі, ён прысвячае розным адрасам Беларусі. Праз журналісцкую ўвагу да школы, настаўніцтва, сістэмы адукацыі Ігар Грэчка ажыццяўляе своеасаблівыя краізнаўчыя вандроўкі. Многія з іх — у нарысах, што склалі кнігу вопытнага журналіста, — «Тут пачынаецца Радзіма» (Мінск, «Мастацкая літаратура», 2019 год).

Аўтар запрашае чытача ў падарожжа. Удакладнім адрасы: Баранавіцкі раён

(«Наступная станцыя — «Баранавічы-Палескія»), Ганцавіцкі («Услед за Коласам»), Столінскі («У птушыным княстве, крылатым гаспадарстве»), Віцебскі («Пры вялікім горадзе»), Мёрскі («Жураўлі над Эльняй ляцяць»), Полацк («Старажытны і заўсёды малады»), Шаркаўшчынскі («Яблычак, ды сікораўскі»), Буда-Кашалёўскі («Мір вашаму дому»), Гомель («Воцень у Гомелі»), Нараўлянскі («У квецені садоў»), Чачэрскі («Радзіма, радзімчы»), Бераставіцкі («Там, дзе пачынаецца Радзіма») і інш.

Для мяне асабіста гэтыя нарысы «адрасы» — унікальная магчымасць прайсціся следам за Ігарам Грэчкам, найбольш выразны адбітак партрэта той ці іншай мясціны. Як правіла, аўтар на пачатку нарыса дае праз цікавыя адметнасці агульную характарыстыку мясціне. Так звычайна падарожніку, новаму ў краі чалавеку, прадстаўляюць тое ці іншае паселішча, той ці іншы куточак. Вось чытаем у нарысе «Чэрвень у студзені» — першы раздзел «Гульня ў мясціны»: «Усё ж такі арыгінальныя ў нас тапонімы. Узяць тут прыкладу горад Чэрвень. Наогул, Чэрвень мог быць і Ліпенем, бо менавіта ў другі летні месяц 1920 года Чырвоная Армія вызваліла мястэчка ад польскіх войскаў...» Пакінем некаторую інтрыгу і дазволім чытачу самому зазірнуць на старонкі кнігі Ігара Грэчкі.

Публіцыстычная канструкцыя нарысаў, якія склалі кнігу «Тут мая Радзіма», прадугледжвае літаральна ва ўсіх выпадках зварот аўтара да вопыту краязнаўчай працы ў школах, гімназіях розных рэгіёнаў. Ігар Грэчка зазірае ў школьныя музеі, выбірае сабе дасведчаных суразмоўцаў. Так мы знаёмімся з настаўнікам інфар-

матыкі Люцінскай СШ на Ганцавіччыне, апантаным краязнаўцам Аляксандрам Занькам. З кіраўніком гуртка «Юны турыст» Цэнтра дзіцяча-юнацкага турызму і краязнаўства Пружанскага раёна Сяргеем Зелянеевым. З намеснікам дырэктара па вучэбнай працы Мазалаўскай СШ Віцебскага раёна Ірынай Выхадцавай, якая распрацавала праграму факультатыву «Краязнаўства Прыдзвінскага краю»... І такія суразмоўцы Ігару Грэчку сустрэкаюцца паўсюль. Праз іх, праз свае ўласныя назіранні і адпаведна ўласны разгляд публіцыста паказвае мясціны і тое, як развіваецца ў педагагічнай сістэме краязнаўчая праца. На старонках кнігі мы знаёмімся з арганізацыяй гістарычнага, літаратурнага, географічнага краязнаўства.

Аўтар зборніка нарысаў «Тут мая радзіма» паказвае і журналістам, пісьменнікам прыклад увагі да таго, што дзеецца ў рэгіёнах сёння. Нагадвае пра вартасці спалучэння звестак пра даўніну з тым, каб гістарычны матэрыял, вывучэнне адметнасцяў жыцця рэгіёнаў спрыялі клопамат пра сучаснасць і будучыню.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Млын навін

***

Мінскаму абласнаму краязнаўчаму музею споўнілася 60 гадоў. Першапачаткова гэта быў Маладзечанскі абласны краязнаўчы музей. Пасля скасавання ў 1960 годзе Маладзечанскай вобласці ўстанова перайшла ў падпарадкаванне Мінскай вобласці і атрымала сучасную назву. Доўгі час музей знаходзіўся па Лібава-Роменскай вуліцы, а з 2006 г. працуе ў новым будынку (узведзены па праекце архітэктара Ігара Байцова) па адрасе вул. Партызанская, 3. Восем гадоў таму адкрылася новая экспазіцыя «Гісторыя Міншчыны ад старажытных часоў да пачатку ХХ ст.». Па выніках мінулага года музейныя зборы складаюць больш як 78 тысяч прадметаў, з іх звыш 50 тысяч — асноўны фонд, размеркаваны па 36 калекцыях.

***

Выстаўка «Наш край — наш лёс», прысвечаная 75-годдзю ўтварэння Гродзенскай вобласці, працуе ў аддзеле мастацтва Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага. Гэта ўжо 22-я экспазіцыя, якая ладзіцца ў межах творчага праекта «Дакрануцца да гісторыі» калектывам абласной бібліятэкі і гродзенскімі калекцыянерамі. Тут сабрана больш як 500 унікальных экспанатаў з фонду галоўнай кніжніцы Гродзеншчыны і з асабістых калекцый Аляксандра Севянюка і Алега Ярша. Шматлікія рарытэтыныя фатаграфіі распавядаюць пра гісторыю развіцця прамысловасці, сельскай гаспадаркі, культуры, адукацыі, медыцыны, спорту і іншых сфер Панямоння. На старых здымках — вядомыя пісьменнікі, якія працавалі ў Гродне: Васіль Быкаў і Аляксей Карпюк. Частка выстаўкі прысвечана вызваленню Гродзеншчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

***

У межах абласной акцыі «Аднаўленне святынь. Крыніцы Беларусі» была акультурана тэрыторыя, прылеглая да крыніцы ў вёсцы Белева Камянецкага раёна. Удзельнікамі маладзёжнага працоўнага пачыну сталі валанцеры руху «Добрае Сэрца» Камянеччыны. Сумесна з лідарамі БРСМ Брэстчыны і кіраўніцтвам Камянецкай і Брэсцкай раённых інспекцый прыродных рэсурсаў і навакольнага асяроддзя яны добраўпарадкавалі тэрыторыю вакол гаючай крыніцы. Дарэчы, у Год малой радзімы акцэнт праекта БРСМ «Аднаўленне святынь. Крыніцы Беларусі» зроблены на добраўпарадкаванні розных крыніц і накіраваны на выхаванне і развіццё ў моладзі духоўна-маральных каштоўнасцяў, заснаваных на традыцыях беларускага народа, а таксама далучэнне юнакоў і дзяўчат да захавання крыніц і малых рэк Беларусі. Берасцейшчына пачала ўдзельнічаць у праекце ў красавіку. За гэты час ужо добраўпарадкавана 10 крыніц. Да канца жніўня плануецца прывесці ў парадак яшчэ восем крыніц і тэрыторыі каля двух храмаў.

***

У Любанскім раёне знойдзены старажытны артэфакт — сякера мілаградскай культуры. Знаходка датуецца першым тысячагоддзем нашай эры. Цяпер на тэрыторыі гарадзішча Обчын у Любанскім раёне археолагі праводзяць даследаванні: вывучаюць абарончыя збудаванні, драўляныя канструкцыі, валы і равы. Пазней будуць зроблены ўсе неабходныя аналізы, якія дапамогуць больш расказаць пра гісторыю гэтага месца. Каштоўнасць знаходкі будзе цалкам даследавана. Распопкі працягнуць да кастрычніка, а праз некаторы час тут плануецца пабудаванне калійны камбінат. Дарэчы, з пачатку гэтага года выдадзена больш як 150 дазволаў на права правядзення археалагічных даследаванняў ва ўсіх абласцях Беларусі.

Музыка ў дрэве,

створаная разьбяраром Ганнай Асіпковай

Як сцвярджаюць спецыялісты, Ганна Асіпкова — адзіная ў Еўропе жанчына, якая дасканала авалодала зусім не жаночым рамязствам — разьбярствам. Прыхільнікі называюць яе работы «пазмай у дрэве». Працалюбівая, сціплая, яна ніколі не шукала вядомасці. Слава знайшла яе ў глыбінцы.

У маленькую вёсачку Млын Чашніцкага раёна, дзе прайшлі найбольш плённыя гады майстра, ехалі людзі з усіх куткоў некалькі вялікай краіны. Простую вясковую хату сям'і Асіпковых гаспадыня з дапамогай родных ператварыла ў чароўнае месца. Не пералічыць тых, хто любавалася калекцыяй з шасцідзясят драўляных скульптур, падараных потым аўтарам Чашніцкаму гістарычнаму музею. У спісе апошніх — нобелеўскі лаўрэат Жарэс Алфэраў і касманаўт Георгій Грэчка. Давялося майстру прымаць японцаў і шведаў.

Калі ў Ганны Савельёўны пытаюцца, хто натхніў яе на творчы шлях, абавязкова ўспомніць дзяцінства. Перш за ўсё дзядуля. У яго хаце адкрыўся свет незвычайнай прыгажосці. У дашкольным узросце пачала маляваць на абрыўках шпалер, тканін усімі спадручнымі сродкамі. Папера, алоўкі, фарбы для дзіцяці пасляваеннай вёскі былі недаступнай раскошай. Але аднавяскоўцы разгледзелі і ацанілі талент зямлячкі. Кіраўнік мясцовага рыбгаса падарыў ёй набор каларовых алоўкаў сына. Падарунак берагла як самы дарагі скарб, з яго дапамогай рыхтавала конкурсныя работы для паступлення ў Віцебскі педагагічны інстытут. «Курываваў» падрыхтоўку дзядуля. Каларовай гамы ў невялікай кардонцы не хапала. Знайшлі выйсце. Цемень партызанскай ночы, напрыклад, стварылі пры дапамозе... сажы. Жанчына і цяпер не можа без усмешкі ўспамінаць, як весяліліся члены прыёмнай камісіі, разглядаючы яе творчасць. І ўсё ж студэнткай мастацка-графічнага факультэта яна стала.

У родныя мясціны вярнулася дыпламаваным спецыялістам. Усе, хто вучыўся ў Ганны Савельёўны, памятаюць яе незвычайныя ўрокі. Педагог ад Бога — так кажуць усе, каму хоць раз пашчасціла пагутарыць з ёю. Словы аднаго з былых вучняў настаўніца памятае ўсё жыццё і лічыць найлепшай адзнакай свайей працы. Неяк маці былога вучня падышла да яе і паказала пісьмо, якое сын даслаў з турмы. Шкадуючы аб зробленых памылках, юнак успамінаў Ганну Савельёўну: «Калі б больш было такіх людзей, як яна, магчыма, я ніколі б не трапіў за кратаў...»

З разьбярствам майстар таксама пазнаёмілася ў пасляваеннай вёсцы. У той час сяляне не мелі грошай, каб набыць посуд у магазіне. Як толькі выдаваўся вольны ад работы час, дзядуля браўся выразаць лыжкі, міскі і іншае кухоннае начынне. За ім з захваленнем назіралі ўнучка, ахвотна выконваючы просьбы і непракметна пераймаючы досвед. У сталасці яна часта будзе ўспамінаць вечары пры святле газавай лямпы, што так паўплывалі на яе лёс.

Работы Ганны Асіпковай.

Прайшло нямала часу, пакуль вясковая настаўніца ўзялася самастойна працаваць з дрэвам. Але праз некалькі гадоў прызначалася: «Адчуваю дрэва, бачу ў ім вобраз, ведаю, што лішняе і ад чаго пазбавіцца». Калі ж вырашыла паказаць свае работы, зусім не спадзявалася, што яны выклічуць такую цікавасць. Драўляныя фігуркі, якія адлюстроўвалі жыццё вёскі, з'явіліся ў газетах «Известия» і «Правда». Майстру паляцелі лісты ад грамадзян агромністага Саюза. Пісалі аматары-разьбярцы, навукоўцы... Адказвала ўсім. Якраз пачаліся рэстаўрацыйныя работы ў Пяцёргофе. Майстру прапанавалі работу ў аб'яднанні «Красная Балтыка». Ганна Савельёўна паехаць туды адмовілася і засталася на радзіме. У горад на Няве выправіўся яе сын Ігар, які ў прафесіі пайшоў па шляхах маці, як, дарэчы, і ўнучкі.

А млынскую чараўніцу чакалі новыя пошукі і адкрыцці на зямлі дзяцінства. Хоць восемдзясят у пашпартце, прайсці 10—12 кіламетраў у дзень для Ганны Савельёўны — норма. Галоўнае ж — яна не стамляецца ствараць. Праўда, у апошнія гады менш працуе з дрэвам, больш звяртаецца да фарбаў. А вось гады два таму парадавала жыхароў Новазаранскага сельсавета выстаўкай вырабаў з карэння. А колькі хат распісала! І вось — новая работа: узялася за афармленне хола першай новазбудаванай школы. Сёння вясёлыя кветкі і казачныя героі пэндзля Асіпковай радуць школьнікаў і настаўнікаў. Палюбавацца прыгажосцю прыходзяць жыхары горада. А Ганна Савельёўна зноў у пошуку...

Ірына ТОРБИНА, фота аўтара

Міра ІЎКОВІЧ

Новыя імёны, або Дарогу маладым

Настасся Матусевіч «Верхні горад», 2019 г.

На палотнах — партрэты, пейзажы, нацюрморты, сюжэтныя кампазіцыі. Аўтары разважаюць пра жыццё, час, прастору, мастацтва і сучасную культуру.

— Рэспубліканскі конкурс «Трыенале маладых мастакоў» упершыню арганізаваны ў Беларусі для папулярных дасягненняў маладых аўтараў і захвочвання іх дзейнасці, — адзначыла на цырымоніі адкрыцця кіраўнік галоўнага ўпраўлення культуры і аналітычнай работы Міністэрства культуры Ірына Дрыга. — На конкурс паступіла каля 200 заявак ад мастакоў, мастацтвазнаўцаў, аўтараў куратарскіх праектаў у сферы выяўленчага мастацтва ва ўзросце да 31 года. Адборная камісія падрыхтавала для выстаўкі амаль 140 работ. У залах Палаца мастацтваў прадстаўлены досыць шырокі зрэд творчасці моладзі, што дае надзею на развіццё і папулярнасць айчыннага мастацтва ў сучасных рэаліях.

Самай масавай намінацыяй традыцыйна стаў «Жывапіс»: заяўкі на конкурс паступалі з усіх рэгіёнаў Беларусі як ад зусім юных аўтараў, у якіх наперадзе пара студэнцтва і пошук сябе ў вялікім непраказальным свеце мастацтва, так і ад творцаў, якія ўжо прафесійна сфарміраваліся (напрыклад, Алесь Багданаў ці Алесь Скарабагата), але ж не супраць злавіць і адчуць свой зорны час.

Вялікі плюс конкурсу ў тым, што ўвага накіравана не толькі на саміх аўтараў, але і на закулісную частку мастацкага свету:

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

маладых даследчыкаў-тэарэтыкаў, на куратары і арганізатары розных выставак і мерапрыемстваў. Аднак у першы год заявак у катэгорыі мастацтвазнаўства і мастацкая крытыка, а таксама куратарскіх праектаў аказалася няшмат. Справа ў тым, што большасць незалежных куратары Беларусі ўжо перавысіла заяўлены для ўдзелу ўзроставы цэнз. Тым не менш творчае асяроддзе чакае з'яўлення маладых амбіцыйных крытыкаў і арганізатары з ліку сённяшніх студэнтаў, якія будуць гатовы да смелых рашэнняў і канкурэнцыі.

Не так даўно ў Беларускім саюзе мастакоў з'явілася моладзевая секцыя. Раней межаў і дзялення мастакоў не было, адсюль праблема з пазнавальнасцю, таму што не кожны мастак умее зрабіць сам з сябе брэнд. А вылучэнне пэўнай узроставай катэгорыі якраз і дазваляе аўтарам адчуць канкурэнцыю паміж сабой, атрымаць імпульс да творчага руху.

— Фармат трыенале, вядома, не новы. У нашай краіне і біенале, і трыенале праводзіліся, але яны былі комплексныя: праекты ўключалі творы як прафесійных аўтараў, якія ўжо сфарміраваліся, так і пачаткоўцаў, але ж пачаткоўцаў было мала, — падкрэсліў дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Павел Сапоцька. — У моладзі не было матывацыі. У дадзеным выпадку рэспубліканскі конкурс, які мы назвалі трыенале менавіта маладых мастакоў, у гэтым фармаце праводзіцца ўпершыню. Тут кажуць выключна пра маладую катэгорыю аўтараў, прычым не толькі мастакоў, але і куратары, мастацтвазнаўцаў. Я як арганізатар вельмі спадзяюся, што гэтае мерапрыемства стане аўтарытэтным, цікавым, стане фактарам, які будзе стымулаваць развіццё і пашырэнне асабістых творчых гарызонтаў для маладога творчага пакалення. Хацелася б даведацца больш імёнаў.

Эмацыянальны кітч, шматлікія эксперыменты ў еўрапейскім духу, класічнае ўспрыманне... На выстаўцы можна знайсці абсалютна ўсё. І хоць прадстаўленыя творы не заўсёды прыцягваюць увагу з першага погляду, аднак для таго, каб

скласці ўяўленне пра тое, якое пакаленне рвецца на змену мэтрам, цалкам дастаткова. Патэнцыял ёсць, перспектывы таксама праглядаюцца.

Кідаюцца ў вочы яркія і пры тым трапяткія работы Юрыя Сяргейчыка з Магілёва, захапляе эмацыянальнасцю і дабрыймай мастачка Ганна Валашанюк, радуе вытанчана кераміка Кацярыны Давыдавай, узрушаюць прыгажосцю графічныя творы Таццяны Камышнікавай. Увогуле, выстаўка атрымалася больш жаночай не па кантэксте, а менавіта па колькасці ўдзельніц-дзяўчын.

— Маладое пакаленне для нас у прырытэце, — падкрэсліў намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Глеб Отчык. — Беларускі саюз мастакоў апошнія гады актыўна займаўся развіццём дзіцячага малюнка, арганізацыяй дзіцячых праек-

Ганна Валашанюк «Сябры», 2019 г.

таў. З дарослым пакаленнем таксама ўсё ў парадку. Яны самі ўмеюць сябе арганізаваць і паказаць. З сярэднім пакаленнем была недаказанасць. Маладыя аўтары досыць часта прымаюць удзел у праектах Белгазпрамбанка, а вось нейкага асобнага конкурсу для гэтай групы не было. Усё ж такі той жа «Восеньскі салон» разлічаны на камерцыйны аспект. Трыенале — добры пачатак для канцэптуальнай творчасці і ўжо, спадзяюся, традыцыя для рэалізацыі творчага патэнцыялу маладога пакалення аўтараў. Бо іх мастацтва — перспектыва доўгатэрміновая.

Кожны наведвальнік, які прыйшоў на выстаўку, можа выбраць сабе ўлюбёнца і прагаласаваць за найбольш блізкую сэрцу работу. Мастак, які набярэ максімум галасоў, атрымае прыз глядацкіх

сімпатый, а пераможцаў у намінацыях вызначыць прафесійнае журы. Трыенале маладых мастакоў — не толькі магчымаць быць пачутымі, але і шанец прэтэндаваць на захвочванне спецфонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі. Таксама разглядаецца пытанне аб магчымасці атрымання льгот удзельнікам трыенале пры ўступных іспытах у навучальныя ўстановы профільных напрамкаў. Удзельнікі могуць быць задзейнічаны ў калектыўных праектах як у Беларусі, так і за мяжой. Арганізатары на працягу ўсяго працэсу падрыхтоўкі выстаўкі супрацоўнічалі з рознымі выдавецтвамі. Напрыклад, выдавецтва «Чатыры чвэрці» рыхтавала спецыяльны каталог для трыенале. І некаторыя аўтары ўжо змаглі зацікавіць прадстаўнікоў выдавецтва. У дадзены момант ідуць перамовы з некаторымі мастакамі пра падрыхтоўку персанальных каталогаў і творчых альбомаў.

Пераможцы конкурсу атрымаюць грашовую прэмію ў памеры 60 базавых велічынь, а таксама змогуць арганізаваць свае персанальныя выстаўкі. Напрыклад, Нацыянальны гістарычны музей выказаў жаданне ў 2010—2021 гадах зрабіць некалькі выставак маладых аўтараў, звязаных з гістарычнай тэматыкай.

— Для вызначэння пераможцаў вельмі важна зразумець ідэйна-тэматычную задуму работ, — расказвае Павел Сапоцька. — Кожны твор мае свае ідэю і тэму, таму вельмі важна, як падаецца рашэнне і як выкарыстоўваюцца тэхнікі. Трэба звяртаць увагу на сюжэт, вобразнае бачанне, захаванне нацыянальнай памяці. Адна справа — проста намалюваць кветку, іншая — здолець яе раскрыць у алегарычным вобразе. Важна, каб аўтары знаходзілі новыя рашэнні і ўмелі іх паказаць. Журы будзе глядзець на мастацкія якасці твораў, асабліваці кампазіцыйнай, каларыстычнай пабудовы, на самабытнасць, рашэнні, падходы і стылістыку. Конкурс павінен адкрыць дарогу маладым мастакам. Ён захвочвае аўтараў, якія толькі на парозе маштабнага мастацтва.

У склад журы ўвайшлі прадстаўнікі мастацкіх устаноў адукацыі, навуковых арганізацый, сродкаў масавай інфармацыі, крытыкі і мастацтвазнаўцы. Выстаўку ў Палацы мастацтваў можна паглядзець да 25 жніўня.

Вікторыя АСКЕРА

Метамарфозы лёсу

ў творчых даследаваннях мастакоў з Гомеля

Мінск, безумоўна, — эпіцэнтр мастацкага жыцця Беларусі. Сталічныя аўтары вельмі актыўныя, і пазнаёміцца з іх творчасцю можна практычна ў любым мінскім музеі ці галерэі. Але што датычыцца рэгіянальнага мастацтва, то тут пытанне больш складанае. Мы не так часта маем магчымаць бачыць, як і над чым працуюць творцы з абласцей. А гэта ж так цікава! Тым не менш часам у Мінску ладзяцца праекты, якія дазваляюць аматарам мастацтва пазнаёміцца з работамі мастакоў з розных куткоў краіны, каб зразумець асаблівасці творчасці кожнага рэгіёна. Гэтым разам у мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адкрылася выстаўка «Чатыры пакоі» мастакоў з Гомельшчыны. Тут ёсць пра што паразважаць і над чым задумацца.

Канцэпцыя экспазіцыі заключаецца ў праходжанні чатырох метамарфоз. У кожнай зале галерэі экспануецца невялікая калекцыя твораў розных тэматычных кірункаў. Наведвальнікі могуць убачыць каля 100 жывапісных і графічных работ, а таксама прадметы дэкарацыйна-прыкладнога мастацтва цалкам розных па светаўспрыманні мастакоў. Выстаўка «Чатыры пакоі» ўключае работы Таццяны Гершгорынай (пакой «Люзія сноў»), Святланы Каласкавай-Чаплінскай (пакой «Падарожжа»), Сяргея Каўрыгі (пакой «Панны — Рыбы — Пісталеты») і Аляксея Наважылава (пакой «Зебра»).

— Кожны з гэтых аўтараў фарміруе наша ўспрыманне гомельскага мастацтва, — упэўнена мастацтвазнаўца Ларыса Фінкельштэйн. — Напрыклад, Святлана Каласкава-Чаплінская ў творах дэманструе радасць і кам-

фортнае светаадчуванне. Яе каларыстычная гармонія дае глядачу вялікі ўнутраны зарад, прыемную энергію. Творчасць Таццяны Гершгорынай прыцягвае містычнасцю. У яе карцінах шмат гульні і блазнаў. Для мастацтвазнаўцаў гэта сур'езная заяўка на асэнсаванне. Бо часта тыя, хто закліканы смяшыць, сутыкаюцца з трагізмам. У Таццяны атрымліваецца паказаць блазна як асобу рознабаковую з разнастайным лёсам. У яе карцінах шмат філасофіі. Творчасць Аляксея Наважылава вяртае дасведчанага глядача ў часы, калі ў творчых колах загучала імя Валерыя Славука, які ўварваўся ў беларускае мастацтва з босяўскімі рашэннямі. Мастак дэманструе прафесійную графіку, выкарыстоўваючы элементы якаснага і добрага гумару, дзе анімалістычны малюнак адлюстроўвае чалавечы характар. У творцы графіка вострая і па сюжэце, і па тэхніцы. Работы Сяргея Каўрыгі — гэта другое жыццё металаў, непатрэбных дэталей, тканін. Творчасць мастака самабытная і вынаходлівая. Ён унікальны сваёй тэхнікай і бачаннем кампазіцыі.

Кожны з прадстаўленых аўтараў прыйшоў да мастацтва цікавым шляхам. Таццяна Гершгорына спачатку скончыла машынабудаўнічы тэхнікум, а затым — Гомельскае мастацкае вучылішча імя Глебава. Акрамя таго, яна піша вершы. Аляксей Наважылаў наведваў Гомельскую дзіцячую мастацкую школу. Служыў у Афганістане, шмат працаваў будаўніком, але мастацтва не забываў ніколі, маляваў усё жыццё. Дарэчы, для аўтара выстаўка «Чатыры пакоі» першая. Сяргей Каўрыга

атрымаў вышэйшую тэхнічную адукацыю і паралельна наведваў мастацкія студыі, курсы. Прымаў удзел у беларускіх і замежных выстаўках. Цяпер творца займаецца рэстаўрацыяй храмаў, напісаннем і рэстаўрацыяй абразоў. Захапляецца стымпанкам, вырабляе пано, свяцільні і аксесуары ў гэтым стылі. А Святлана Каласкава-Чаплінская скончыла найстарэйшую мастацкую навучальную ўстанову Літвы — Каўнаскі тэхнікум прыкладнога мастацтва імя Сцепаса Жукаса, са студэнцкіх гадоў працавала актрысай Каўнаскага тэатра пантэмімы. Пасля пераезду ў Гомель стварыла там тэатр пантэмімы і прысвяціла сябе мастацтву.

Чатыры пакоі, чатыры мастакі, чатыры лёсы. Звязаныя адной зямлёй, творцы паспрабавалі расказаць мінчукам пра свой горад, жыццё і светаўспрыманне, падзяліліся са сталіцай цяплом душы.

Вікторыя АСКЕРА

Святлана Каласкава-Чаплінская «Прыішоў».

Разбураючы стэрэатыпы

Гісторыя «Дон Кіхота» Уладзіміра Слабодчыкава

Уладзімір Слабодчыкаў — вядомы беларускі скульптар, прафесар, які ўзначальвае кафедру скульптуры Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Чалавек, які знаходзіцца ў пастаянным творчым пошуку.

Нарадзіўся ён у вёсцы Даўгінава ў сям'і вясковых настаўнікаў. Бацька захапляўся маляваннем і нават рабіў копіі некаторых вядомых палотнаў. Сын, можна сказаць, рэалізаваў яго імкненне прафесійна займацца мастацтвам, паступіў у Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкі інстытут. Пры паступленні ён упершыню ляпіў галаву, але скульптура ў яго атрымалася найлепшай.

Першы значны твор Уладзіміра Слабодчыкава — кампазіцыя «Дон Кіхот». Гісторыя гэтага вытанчана-

кампраміс, знаходзячы час для ўсяго: працы, творчасці і сям'і. Часам даводзіцца чымсьці ахвяраваць і ўмець своечасова пазбягаць розных спакусаў.

Уладзімір Іванавіч заўсёды імкнецца ўбачыць сваё месца на зямлі нібы збоку, у кантэксце. Адзін з яго дэвізаў — «пастаянны пошук!». У скульптурах майстра можна ўбачыць яго жыццё, заўважыць паступальнасць творчага развіцця. Яго работы маюць незвычайную плыстыку, напоўнены душэўнымі перажываннямі.

Натхненне Уладзімір Слабодчыкаў бярэ адусюль: гэта і ўнутраныя парывы, і нешта незямное, міжгалактычнае, творчасць іншых майстроў, музыка... Чалавек нацэлены на пастаянны творчы аналіз, бачыць паўсюль кампазіцыю, для яго ўсё — твор, больш ці менш удалы.

Асаблівай крыніцай натхнення для скульптара слу-жаць старажытныя цывілізацыі: Шумеры, Вавілон, Егіпет, Грэцыя, Этрускі... Мастацтва гэтых цывілізацый мае адметны характар. Але для дасягнення такога ўзроўню ім спатрэбілася некалькі тысяч гадоў. Уладзіміру Іванавічу цікава разважаць над пытаннямі мастацтва старажытнасці, бо гэта невычэрпная крыніца натхнення.

У творчасці майстра адлюстравана мноства сюжэтаў. Тут мы сустрэнем як рэлігійныя, бытавыя, прысвечаныя прыродзе, чалавеку, так і глыбока філасофскія, містычныя сюжэты. Многія вобразы звязаны з успамінамі з дзяцінства. Адно з найбольш яркіх, якое пасля паўплывала на плыстыку і сфарміравала асаблівую вяху ў творчасці скульптара — нядзея, маленькі хлопчык, сядзіць каля акна і назірае за жанчынамі, што ідуць у касцёл. На плечы, галаву жанчыны накідавалі вялікія клятчастыя хусткі... Яшчэ тады Уладзімір Слабодчыкаў заўважыў, што форма хусткі, завязаная такім чынам, выцягвае постаць, надае ёй складаны, адмысловы, загадкавы выгляд.

Характар работы вызначае і фактура, яна неабходная для разумення ідэі, абвастрэння эмацыянальных пасылаў, што хоча данесці аўтар. Таму вобраз паўстае свайго роду дыктатарам матэрыялу.

Вельмі цікавая для Уладзіміра Слабодчыкава «лепка блашчыцамі» — лепка маленькімі кавалачкамі гліны. Скульптура атрымліваецца нібы зробленая невялікімі фрагментамі. Дзякуючы гэтаму работа набывае асаблівае «гучанне».

Уладзімір Іванавіч дакладна адчувае той момант, калі яму неабходна спыніцца. Першы час пасля вучобы скульптар працаваў з каменем, дрэвам, пазней — са шмотам, потым палюбіў бронзу. Сёння Уладзімір Слабодчыкаў шмат працуе з алюмініем, хоць гэты матэрыял і не лічыцца прымальным для класічнай скульптуры. Плыстычнымі перавагамі ў скульптуры для Уладзіміра Слабодчыкава з'яўляюцца на паўмеры. Адкрытую дынаміку ён «абыходзіць бокам». Больш блізкія для яго — паўкрок, паўнахіл, паўвыгін. Плыстычная рэзкасць для яго незразумелая. Становіцца цела чалавека, які пачаў бегчы, больш праўдзівае, чым на стадыі завяршэння руху. Завяршэнне працэсу — ужо зусім іншая драматургія. Уладзіміру Слабодчыкаву ўласцівы пастаянны аналіз сваёй творчасці. Ён імкнецца падтрымліваць узровень у кантэксце беларускага і еўрапейскага мастацтва.

Творчасць скульптара заўсёды характарызаваў жадае разбурыць стэрэатыпы. З пачатку сваёй прафесійнай творчасці ён узіраецца ў чалавечыя тыпажы і шукае паўсюль адметнасці. Работам скульптара ўласцівае ўзвышанае перабольшанне пазітыўных бакоў чалавека, вытанчанасць сілуэта. У скульптурах майстар праяўляе скіраванасць да плыстычнага апавядання. У такіх работах відавочная канкрэтнасць матыву. Звяртаецца Уладзімір Слабодчыкаў і да знаёмых сімвалічных прадметаў, напрыклад: яблык, нож, талерка...

Ёсць у яго шэраг работ камернага характару. Гэтыя творы нясуць у сабе эмоцыю драматызму. Тут кампазіцыя мае выцягнутыя прапорцыі і асаблівы характар фактуры. Такія скульптуры створаны для выяўлення духоўнага сэнсу і глыбіні. Сустрэкаюцца сярод работ Уладзіміра Слабодчыкава і творы, якія можна характарызаваць як кампазіцыйная гульня. Побач са скульптурай — прамяні. Паверхня такіх работ фактурная, шурпагая. Работы ўражваюць загадкаваасцю.

Наватарства скульптара праяўляецца таксама ў рэльефах, якія нясуць у сабе глыбокі ідэйны падмурак. Яны падобныя на малюнкi, што сціраюцца і паступова сыходзяць ад гледача.

Прысвячэнне Уладзіміру Караткевічу.

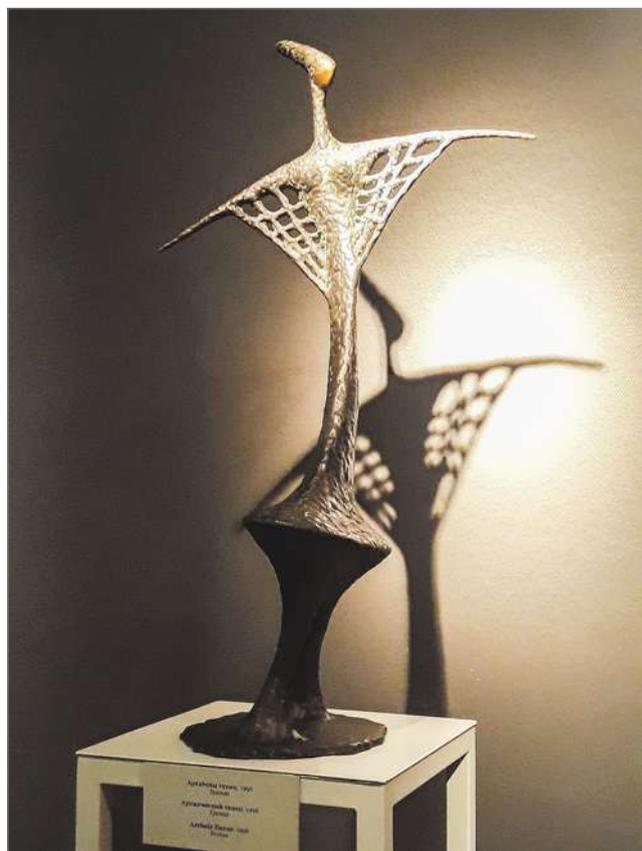
Ужо больш за 40 гадоў мастак дэманструе глыбокую індывідуальную пазіцыю ў мастацтве. За гады творчасці Уладзімір Слабодчыкаў паспеў шмат дасягнуць у прафесійнай дзейнасці. Ён аўтар мемарыяльных знакаў, усталяваных на месцы жаночага канцлагера «Равенсбрук», канцлагера «Заксенхаўзен» у Германіі, скульптурнага рэльефу «Восеньскія святы» для будынка Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, помніка «Сынам Рэчыцы», надмагільнага помніка народнай артыстцы Беларусі Стэфаніі Станюце, скульптур «Чатырох часоў года» для Палаца Румянцавых-Паскевічаў у Гомелі, помнікаў, прысвечаных воінам-інтэрнацыяналістам у Рэчыцы, Бабруйска, мемарыяльнага знака «Залаты фаліант» у Барысаве, помніка «Дзецям вайны» ў Магілёве і іншых.

Уладзімір Слабодчыкаў узнагароджаны медалём Францыска Скарыны. Ён з'яўляецца аўтарам скульптурнага вобраза спецыяльнага прыза Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Праз мастацтва да міру і ўзаема-разумення».

Сёння творы аўтара знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Музеі сучаснага беларускага мастацтва і многіх іншых музеях Беларусі, у Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі, у фондзе Міністэрства культуры Расіі, Ніжне-Тагільскім мастацкім музеі галерэі «Onixus» у Швейцарыі, галерэі «Saggitaria» у Італіі, музеі «Zimmerli» ў ЗША, муніцыпалітэце гарадоў Чанжоу і Чанчунь у Кітаі.

Творчасць Уладзіміра Слабодчыкава запатрабаваная ў розных частках зямнога шара. Але найбольш важна, што ён мае зносіны з людзьмі, дзеліцца з імі сваімі перажываннямі, і людзі чуюць яго, разумеюць і адгукаюцца.

Настасся РЭДЗЬКА, фота аўтара

Архаічны танец.

га твора вельмі цікавая. Калі быў студэнтам трэцяга курса Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, Уладзімір Слабодчыкаў вылепіў хлопчыка, які марыць, лежачы на кані. Падчас працы гэтая работа набыла назву «Дон Кіхот». У канцы трэцяга курса яна была адліта ў бронзе.

Праз 7—8 гадоў пасля гэтых падзей у Мінск прыехала каманда мастацтвазнаўцаў з Траццякоўскай галерэі з мэтай набыць работы сучасных майстроў. Супрацоўнікі галерэі звярнулі ўвагу на твор «Дон Кіхот», і ён трапіў у Траццякоўскую галерэю.

У хуткім часе скульптура «Дон Кіхот» Уладзіміра Слабодчыкава апынулася на выстаўцы «Дваццаць савецкіх скульптараў», што вельмі прэстыжна. Выстаўка пасля падарожжя пачала па свеце: спачатку Італія, потым Югаславія. У цяжкія 90-я гады, у сувязі з ваеннымі падзеямі ў югаслаўскім горадзе Любляны, усе работы зніклі.

Уладзімір Слабодчыкаў мусіў зрабіць копію «Дон Кіхота». У знак падзякі скульптару было прапанавана правесці выстаўку ў Доме мастакоў у Маскве. Але як толькі Уладзімір Іванавіч з гатовым паўторам скульптуры «Дон Кіхот» прыехаў у Маскву, работы з выстаўкі ў Югаславіі былі нечакана знойдзены. Пазней майстар зрабіў яшчэ некалькі паўтараў скульптуры «Дон Кіхот».

У трыццаць сем гадоў малады мастак Уладзімір Слабодчыкаў прыйшоў выкладаць. Кафедру скульптуры ў БДТМІ (цяпер БДАМ) стварыў у 1953 годзе скульптар, народны мастак СССР Андрэй Бембель. Пасля кафедры кіраваў Анатоль Анікейчык, які ў свой час быў педагогам Уладзіміра Слабодчыкава.

Першы час адчуваць сябе выкладчыкам і загадчыкам кафедры было вельмі хвалююча, бо менавіта тут калісьці ён вучыўся сам, тут прайшлі яго найлепшыя студэнцкія гады. Было маральна цяжка стаць у шэраг з вялікімі педагогамі: варта, не парушаючы традыцый, ствараць нешта новае. Прыняты новыя прынцыпы навучання, былі зменены некаторыя арыенціры.

Мінула ўжо 35 гадоў з таго часу, як Уладзімір Слабодчыкаў прыйшоў на кафедру. Цяпер скульптар шукае

У экспазіцыі персанальнай выстаўкі.

Шэпт люблінскіх легенд

Больш чым пяцьдзясят майстроў з розных рэгіёнаў Беларусі прадэманстравалі народную творчасць на Ягелонскім кірмашы ў Польшчы

Ягелонскі кірмаш у горадзе Любліне (Польшча) — фальклорны фестываль, які праходзіць штогод і з'яўляецца найбуйнейшым святам у Еўропе. У кірмашы бяруць удзел рамеснікі з Беларусі, Польшчы, Украіны, Славакіі, Венгрыі, Літвы. Дэманструюць свае работы і праводзяць майстар-класы па традыцыйных рамёствах. Тысячы турыстаў прыязджаюць у Люблін на Ягелонскі кірмаш, каб даведацца пра асаблівасці розных нацыянальных культур. Сёлета фестываль праводзіўся з 16 па 18 жніўня.

Ягелонскі кірмаш штогод ладзіцца ў старой частцы горада. Гэта свята адлюстравання традыцый аднаго з самых

мультикультурных населеных пунктаў Еўропы, дзякуючы чаму Люблін і лічыцца адным з найбагацейшых гарадоў Польшчы. Старадаўні польскі горад, што размяшчаецца на беразе ракі Быстрыца і захоўвае памяць пра Казіміра Вялікага і Казіміра Ягелона, літаральна адчыняе дзверы ў мінулае — перыяд XV—XVI стагоддзяў, калі кірмашы, якія праводзіцца ў невялічкім кутку Еўропы, славіліся на ўвесь свет.

Запрашэнне ад арганізатараў паўдзельнічаць у Ягелонскім кірмашы атрымалі і майстры з розных рэгіёнаў Беларусі. У іх ліку — група рамеснікаў з Брэсцкай вобласці. Так, каля трыццаці сваіх работ

прывёз на фестываль народны майстар са Столінскага раёна Іван Супрунчык. Яго драўляныя скульптурныя кампазіцыі і жывапісныя палотны прывесчаны абрадам і звычаям жыхароў Палесся, легендам і паданням роднага краю. Акрамя прэзентацыі вырабаў, скульптар даў для наведвальнікаў некалькі майстар-класаў.

— Іван Супрунчык стварыў уласную школу разьбы па дрэве. Ён адзіны ў краіне, хто выразае скульптуры выключна сякерай, — падкрэсліў старшыня аддзела культуры Столінскага райвыканкама Васіль Заруба. — У Ягелонскім кірмашы майстар удзельнічае не першы год. Нам прыемна, што яго мастацтва запатрабавана жыхарамі і гасцямі Любліна. Яны цікавяцца тэхналогіяй работы майстра, яго стаўленнем да дрэва і да самой скульптуры.

Таксама ў Польшчы прадставіла традыцыйныя рамёствы майстар з Глуска, дырэктар Глускага раённага дома рамёстваў, сябра Саюза майстроў народнай творчасці Соф'я Меснік. Соф'я Эдуардаўна аднавіла ўнікальную, характэрную толькі для Глускага раёна, тэхналогію аплікацыі дываноў саломкай. Яе работы заўсёды выклікаюць вялікую цікавасць, захапляліся імі і на кірмашы ў Любліне.

З ганцавіцкага раёна ў Польшчу прыехалі майстры па ткацтве раённага дома рамёстваў — Алена Цялушка і Ульяна Віннік. Жанчыны прадставілі эксклюзіўныя тканяныя касцюмы, ручнікі, пано, сумкі і іншыя вырабы, упрыгожаныя беларускімі нацыянальнымі арнамантамі. Акрамя таго, на Ягелонскім кірмашы былі прадэманстраваны работы майс-

трыхі мастацкага роспісу па тканіне, дрэве і гліне Волгі Івановіч.

— Усяго для кірмашу мы адабралі больш чым дзвесце аўтарскіх работ. Усе эксклюзіўныя, ні адна не паўтараецца, — расказала дырэктар Ганцавіцкага раённага дома рамёстваў Ала Занько. — Вырабы нашых майстрых заўсёды запатрабаваныя на кірмашы ў Любліне. Нам жа вельмі важна, каб глядач змог убачыць асаблівасці Ганцавіцкага рэгіёна, зразумець унікальнасць падыходу кожнага аўтара. Гэта ж сапраўды адмысловыя рэчы, якія ствараюцца з душою і толькі адзін раз.

Традыцыйныя мастацкія рамёствы ў выкананні аўтараў прадстаўлены на Ягелонскім кірмашы як у аўтэнтычных формах, так і ўзбагачаныя сучаснымі мастацкімі элементамі, натхнёнымі фальклорам. Усё гэта — на вуліцах Старога горада, дзе можна пачуць шэпт люблінскіх легенд. Унікальнасць Ягелонскага кірмашу не толькі ў маляўнічых шапіках, напоўненых мастацкімі вырабамі, але і ў цікавых канцэртах народнай музыкі, тэатральных пастаноўках, кінапаказах.

Падчас Ягелонскага кірмашу арганізатары прапанавалі наведвальнікам шырокі спектр майстар-класаў: танцы, спевы, навучальныя рамёствы, якія дазволілі гасцям непасрэдна кантактаваць з народнымі майстрамі, аматарамі народных традыцый.

Ягелонскі кірмаш быў адноўлены ў Любліне ў 2007 годзе і з тых часоў ладзіцца штогод.

Вікторыя АСКЕРА

Свята адраджэння

Этнафэст «У гасці да радзімічаў» сабраў у Радамлі прыхільнікаў гістарычнай рэканструкцыі з усёй Беларусі і блізкага замежжа

У стылістыцы ранняга сярэднявечча — менавіта так можна ахарактарызаваць этнічны фестываль «У гасці да радзімічаў», які ўжо шосты год запар ладзіцца ў аграгарадку Радамля Чавускага раёна. Сёлета фэст сабраў гасцей з розных рэгіёнаў Беларусі і нават блізкага замежжа. На працягу двух дзён ён дзівіў наведвальнікаў унікальнымі мерапрыемствамі спецыяльна падрыхтаванай праграмы.

Фестываль прысвячаецца эпосе IX—XII стагоддзяў і штогод збірае мноства прыхільнікаў гістарычнай рэканструкцыі, а таксама ўсіх, каму цікавая нацыянальная культура. Свята праводзіцца з 2014 года, і аграгарадок Радамля быў абраны невыпадкова, бо існуе гіпотэза, што менавіта тут калісьці жыло старажытнае племя радзімічаў, пра што сведчаць знойдзеныя археолагамі рэшткі старажытнага гарадзішча. Фэст праходзіць на пляцоўцы каля Замкавай гары, дзе і было гарадзішча.

У ходзе даследаванняў на Замкавай гары было ўстаноўлена, што старажытнае паселішча існавала тут яшчэ ў III стагоддзі да нашай эры і адносілася да зарубянецкай культуры. Радамля была сапраўдным горадам у складзе Мсціслаўскага ўдзельнага княства. Потым тут было мястэчка, пра што сведчаць рэшткі падмурка касцёла, мураванай царквы XVI—XVII стагоддзяў, аптэкі і курганнага могільніка. Увогуле, тэрыторыя беларускага Палесся і беларускага Падняпроўя — магістраль, адкуль у VI—VII стагоддзях славяне рассяліліся па тэрыторыі Еўропы. Радамлю гісторыкі называюць сакральным месцам, дзе было свяцілішча. Мясцовыя жыхары расказваюць, што двойчы бачылі ў гэтым месцы багіню смерці Мару.

Цяпер на пасадзе Замкавай гары створаны музей пад адкрытым небам, куды ўваходзяць будынкі ў стылі эпохі ранняга сярэднявечча. Тут і капішча Перуна, і комплекс стылізаваных паўзямлянак (менавіта ў такіх жылі нашы далёкія продкі), і прыстасаванне для здабычы жывога агню, і нават печ для абпалу керамічнага посуду. Гасці свята маглі ўсё гэта ўбачыць на ўласныя вочы і адчуць сябе ўдзельнікамі падзей далёкага мінулага. Далёкага, але не забытага. Гэта пацвярджаецца трывалай цікавасцю жыхароў Беларусі і замежжа да падзей фестывалю.

Наведвальнікі ўбачылі, як людзі раней пакланяліся ідалам і выбудоввалі свой побыт. Відовішча цікавае і,

безумоўна, пазнавальнае. Арганізатары запрашалі ўсіх пераскочыць праз вогнішча і вывучыць некалькі старажытных танцаў. Адным з самых захапляльных эпізодаў свята стала бітва з удзелам клубаў гістарычнай рэканструкцыі «Вітланд» і «Хірл Ваўкі». Побач з капішчам і паселішчам разгарнуліся гандлёвыя рады, дзе можна было набыць сувеніры з сімваламі сярэднявечнай эпохі. Упершыню ў межах фэсту прайшоў конкурс культуры і побыту эпохі ранняга сярэднявечча «Час старажытнасці», перамогу ў якім атрымаў зноў жа клуб «Вітланд» з Мінска. Асаблівай папулярнасцю карысталіся майстар-класы. Гасці этнафэсту маглі сваімі рукамі зрабіць гліняны гаршчок або саткаць пояс радзімічаў на станку дзвятага стагоддзя. Таксама не абышлося без смачных і сытных пачастункаў, прыгатаваных мясцовымі жыхарамі па старадаўніх традыцыях.

— Ёсць адчуванне, што ты знаходзішся ў машыне часу. Пабытаць у гэтай цікавай эпосе, выканаць старадаўнія танцы, пачуць старажытную музыку — унікальная магчымасць у наш час, — упэўнена гасць этнафэстывалю Алена Смыкоўская. — Мне заўсёды было цікава, як жылі нашы продкі, чым яны займаліся, як апраналіся, што іх цікавіла. Такія, здаецца, дробязі, але з іх складаецца жыццё. У нашай краіне такі адукацыйны аспект існуе: ладзяцца розныя гістарычныя фестывалі, што дазваляе быць у тэме і разумець, як фарміраваўся шлях ад мінулага да сучаснага ладу жыцця.

Падчас свята мясцовыя жыхары прадставілі традыцыйныя рамёствы ў музеі пад адкрытым небам. Для гледачоў была падрыхтаваная насычаная канцэртная праграма. На сцэне выступілі Наталля Матыліцкая (магістр мастацтваў, старшы выкладчык кафедры этналогіі і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў), этнагурт «Хмельны Вір», «Арацэя», «Yudjin», этнапраект Патрыцыі Свіцінай, а таксама фальклорныя калектывы «Радогость» і «Разветьё» з горада Жалезнагорск. Хэдаймайерам этнафэсту стаў праект «Znich & Rutvica», вядомы ўнікальнай апрацоўкай музычных кампазіцый. Фінальнай кропкай

праграмы этнафэсту стала вогненнае шоу калектыву «AGNI show» з Віцебска.

— «У гасці да радзімічаў» — вялікае свята адраджэння нашага старадаўняга побыту. І пакуль адраджэнне будзе існаваць як працэс, мы можам адчуваць сябе сапраўднымі беларусамі, — падкрэсліў удзельнік этнафэстывалю Валерый Макаранка. — Трапіўшы ў Радамлю, можна адарвацца ад усіх праблем, складанасцяў і адчуць сябе па-сапраўднаму свабодным. Вядома, фестываль — гэта крок у папулярнасці традыцый і культуры краіны, але для мяне асабіста — магчымасць зразумець, кім я з'яўляюся на самай справе. У гэтым святым старажытным месцы мы мусім памятаць, што чалавек значаецца не толькі тым, што ён есць, п'е і як спіць, але і тым, што ён памятае пра веліч, традыцыі свайго народа.

Да правядзення фестывалю аграгарадок рыхтаваўся дзякуючы мясцовай ініцыятыве «Радамля — старажытны горад радзімічаў» праекта «Садзейнічанне развіццю на мясцовым узроўні ў Рэспубліцы Беларусь», які фінансуецца Еўрапейскім саюзам і рэалізоўваецца праграмай развіцця ААН. Наведванне фестывалю было традыцыйна бясплатным.

Вікторыя АСКЕРА

Род Міладоўскіх: лёс генія без герба

Вільня, 1829 год. У горадзе з вялікім поспехам дае канцэрт дзесяцігадовы хлопчык-піяніст з Мінска. Фларыян Міладоўскі — так звалі, як казалі б сёння, вундэркінда: яшчэ да свайго дэбюту быў знакаміты сярод віленскай інтэлігенцыі сваімі творами — шэрагам мазурак, паланэзаў і вальсаў.

ГЕНІЯМІ НАРАДЖАЮЦА

Фларыян Міладоўскі нарадзіўся 4 мая 1819 года ў Мінску. Згодна з матэрыяламі часопіса «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі», яго бацька Фабіян паходзіў са шляхетнага роду Міладоўскіх, што валодалі некалі маёнткам Навадворкі ў Навагрудскім павеце. Але неўзабаве род збяднеў, і, страціўшы зямлю, яго прадстаўнікі перабраліся ў Мінск. Там Фабіян Міладоўскі пачаў даваць прыватныя ўрокі музыкі і, паводле сучаснікаў, быў «добрам музыкантам і сур'ёзна займаўся кампазіцыяй». Першым настаўнікам ён стаў і для свайго сына. Раннія ўрокі фартэп'яна ігры, частыя музычныя вечары, дзе бацькоўскі дом збіраў мясцовых аматараў, ды прыродны талент спалучыліся, і маленькі Фларыян пачаў паказваць здольнасці не па гадах дзіўныя. Настолькі, што адукацыя бацькі стала ўжо не хапаць. Таму Міладоўскія пераязджаюць у Вільню: з таленавітым хлопчыкам згадзіўся займацца вядомы ў горадзе кампазітар Фердынанд Цібі. Пра поспех новага настаўніка сведчыць канцэрт дзесяцігадовага піяніста Фларыяна, дзе ён выконваў няпростыя творы нават для дасведчаных музыкаў: «Сёмы канцэрт для фартэп'яна» Даніэля Готліба Штэйбеля і «Варыяцыі» Карла Чэрні. Газета *Kurier Litewski* пісала пра гэтую падзею так: «У выступленні юнага музыканта адчуваліся вялікія здольнасці, незвычайная смеласць, прысутнасць духу, дакладнасць рытму, белгасць і пачуццё».

Хутка Фларыян Міладоўскі перарос і свайго педагога Фердынанда Цібі. Новага настаўніка, як ні дзіўна, знайшлі ў Мінску, які з гэтай жа мэтай калісьці пакінулі. Толькі праслухаўшы хлопчыка, у лік сваіх вучняў яго згадзіўся прыняць Дамінік Стэфановіч — пачынальнік беларускага піянізму, кіраўнік Мінскага гарадскога аркестра і адзін з самых аўтарытэтных музыкаў усяго краю. Менавіта Стэфановіч прывіў Міладоўскаму арыгінальнасць і ўнікальнасць выканання, як і ўсім сваім вучням, у лік якіх уваходзіць Каміла Марцінкевіч

(піяністка, кампазітар, удзельніца рэвалюцыйнага руху і дачка Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча), а таксама стваральнік першай класічнай нацыянальнай беларускай оперы Станіслаў Манюшка. З апошнім Фларыяна Міладоўскага ўсё жыццё звязвала сяброўства: абодва геніяльныя музыкі, вучні аднаго педагога, да таго ж равеснікі. Вядомы кнігавыдавец і літаратар Аляксандр Вальцікі пісаў пра сяброў так: «Міладоўскі і Манюшка да апошняга часу былі ў Літве дзвюма пальмамі ў выпаленай пустэльні, пад ценем якіх музыка магла знайсці сабе прытулак». Сапраўды, калі Яна Баршчэўскага і Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча па заслугах лічаць заснавальнікамі новай беларускай літаратуры, то ў музычнай культуры гэтыя лаўры, безумоўна, належаць Станіславу Манюшку і Фларыяну Міладоўскаму.

У 1836 годзе вядомы беларускі мецэнат і аматар мастацтва Бенедыкт Тышкевіч запрасіў Міладоўскага ў свой маёнтка Чырвоны Двор у якасці настаўніка музыкі для дачок і дырыжора аркестра. У кароткі час пад кіраўніцтвам кампазітара правінцыйны сімфанічны аркестр стаў адным з лепшых прыватных музычных калектываў у Еўропе. Аднак па парадзе Манюшкі ў

1941 годзе Фларыян Міладоўскі вырашыў працягнуць адукацыю ў Берліне, дзе асабіста пасябраваў з Феліксам Мендэльсонам-Бартольдзі — той дапамагаў яму ва ўдасканаленні кампазіцыі. Пасля нямецкай сталіцы кампазітара чакалі Вена і Францыя, а таксама знаёмства з такімі вялікімі музыкамі, як Фрыдрых Шапэн і Ферэнц Ліст. Апошні па рэкамендацыі Станіслава Манюшкі нават змясціў «Экспромт» Міладоўскага ў сваім зборніку *Das Pianoforte*.

Праз два гады музыка вярнуўся на радзіму і працягнуў працу ў Чырвоным Дворы. Аднак пасля смерці Тышкевіча аркестр давялося распусціць. У гэты цяжкі час Фларыяну Міладоўскаму зноў прыйшоў на дапамогу даўні сябар — Станіслаў Манюшка, які прапанаваў перабрацца ў Вільню, што музыка і зрабіў. А пазней — у маёнтка Мацкі недалёка ад Мінска. У маляўнічай глушы Фларыян Міладоўскі надзвычай шмат пісаў. Менавіта там з'явіўся яго самы знакаміты твор — апэра «Канкурэнты» на словы Міхала Лапіцкага і Уладзіслава Сыракомлі, прэм'ера якой адбылася ў Мінску ў 1861 годзе. Пасля гэтага творца эмігрыраваў у Францыю і больш ніколі не вяртаўся на радзіму. Апошнія трыццаць гадоў свайго жыцця ён правёў у горадзе Сэн-Клеман, дзе выкладаў у Вышэйшай музычнай школе. 8 ліпеня 1889 года кампазітар памёр, перажыўшы свайго сябра Станіслава Манюшку амаль на дваццаць гадоў.

3 ГІСТОРЫІ РОДУ

Нельга назваць род Міладоўскіх вельмі старажытным: у яго не было свайго герба. Але пачынаючы з XVII стагоддзя гэтае прозвішча пачало гучаць у многіх важных падзеях краіны. У «Гербоўніку польскай шляхты» Севаерына Урускага род Міладоўскіх апісваецца так: «На Белай Русі. Ян-Багуміл, нашчадак маёнтка Пшэчоды, што ў Навагрудскім ваяводстве 1630 г. Кшыштаў-Канстанцін вылучыўся ў вайне з казакамі 1648 г. Казімір з Мінскага ваяводства падпісаў элексію 1674 г. Канстанцін, Антон, Вінцэнт і іншыя з ваяводства падпісалі паспалітае рушэнне 1698 г. Вінцэнт падпісаў элексію 1733 г. з Навагрудскім ваяводствам. Дамінік і Якаб, староннікі Аўгуста III. Марцыяна, аршанская скарбнічанка, жонка Яна Лудзінскага, літоўскага гандляра віном 1760 г.». У «Польскім гербоўніку» Каспера Нясецкага род Міладоўскіх асвятляецца наступным чынам: «3 Княства Літоўскага. Кшыштаў Канстанцін Міладоўскі, слаўны ваяр на зямлі Аршанскай 1648 г. Казімір у Мінску 1674 г.».

Ганна ВАРОНКА

Пад мелодыі вечнасці

Тры культурныя падзеі аб'яднаў фестываль «Класіка каля ратушы»

Канцэрт фестывалю «Класіка каля ратушы» аб'яднаў выступленне Дзяржаўнага камернага аркестра Беларусі, паказ кароткаметражнага анімацыйнага фільма «Малюнк з выстаўкі, якія танцуюць» і сола піяніста-віртуоза Цімура Сергяені.

Першым выступіў Дзяржаўны камерны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам маэстра Яўгена Бушкова. У праграме прагучала музыка Вольфганга Амадэя Моцарта, Эдварда Грыга і Пятра Чайкоўскага.

— Мне здаецца, што ў назве фестывалю не хапае аднаго слова. Павінна быць «Любімая класіка», — адзначыў перад пачаткам канцэрта Яўген Бушкоў. — Мне б хацелася, каб дзякуючы нашаму і іншым канцэртнам класіка становілася любімай, таму мы падабралі творы, якія дарагія нашаму сэрцу. Кожную суботу летам у Верхнім горадзе збіраецца шмат людзей, каб паслухаць мелодыі вечнасці. Дзякуй нашай публіцы за цікавасць да якаснай музыкі.

Галоўнай падзеяй вечара стала выкананне аркестрам цыкла п'ес «Малюнк з выстаўкі» Мадэста Мусаргскага ў аркестроўцы расійскага і канадскага віяланчэліста і дырыжора Юлія Тураўскага. Пакуль выступаў аркестр, на экране каля сцэны паказалі анімацыйны фільм, створаны па карцінах сучаснай мастачкі Наталлі Тураўскай. «Малюнк з выстаўкі» — знакаміты цыкл фартэп'янных п'ес, напісаных у 1874 годзе расійскім кампазітарам пад уражаннем творчасці яго сябра — мастака Віктара Гартмана. Гэты цыкл натхніў Наталлю Тураўскую

на стварэнне спачатку малюнкаў, а затым і кароткаметражнага анімацыйнага фільма. Гэтую анімацыю ўключылі ў праграму некалькіх міжнародных кінафестывалю, у тым ліку *Short Film Corner* у Канах. У 2007 годзе на Нью-Ёркскім фестывалі незалежнага кіно і відэафільмаў мастачцы ўручылі ўзнагароду «За выдатны дасягненні ў кіно». Кароткаметражку паказвалі глядачам на канцэртах аркестра *I Musici de Montreal* у турах па ЗША, Іспаніі, Бразіліі і Калумбіі.

У другім блоку музычнага вечара на сцэну выйшаў Цімур Сергяеня — беларускі піяніст і дырыжор, прафесар Вышэйшай школы мастацтваў Каралеўскай кансерваторыі Гента ў Бельгіі і арт-дырэктар розных музычных фестывалю за мяжой. Ужо трэці раз музыка стаў удзельнікам канцэртаў «Класіка каля Ратушы», але вялікую сольную праграму прадставіў упершыню. Яна складалася з твораў Фрыдэрыка Шапэна, Фелікса Мендэльсона, Клода Дэбюсі, Сяргея Рахманінава, Ферэнца Ліста, Ісаака Альбеніса і Мануэля Дэ Фальі.

Цяперашні сезон — ужо пяты для фестывалю «Класіка каля Ратушы», і з нагоды юбілею музычных вечары праходзяць у пяці гарадах Беларусі. Ужо адбыліся канцэрты ў Віцебску, Гомелі, Гродне і Брэсце. У Мінску яны пачаліся 20 ліпеня і завершацца праз тыдзень.

На закрыцці ў Верхнім горадзе выступіць Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь. Уваход на кожны канцэрт «Класіка каля Ратушы» традыцыйна вольны. Таксама бясплатна паглядзець лубы з мінскіх канцэртаў можна ў прамым эфіры або ў запісе. Арганізатары кожную суботу вядуць прамыя трансляцыі з плошчы Свабоды.

Вікторыя АСКЕРА

Скарбонка Спадчыны

Фота: А. Мухомов

«Спас — бяры рукавіцы ў запас»

Чаму нельга есці яблыкі да сярэдзіны жніўня?

Жыццё нашых продкаў на працягу многіх стагоддзяў падпарадкоўвалася законам прыроды і ў той жа час рэлігійным абрадам. А часам яны спалучаліся (і злучаюцца сёння) у мудрагелістыя камбінацыі. Напрыклад, тое, што вырасла ў агародзе ці ў садзе, можна было есці не адразу, калі яно толькі саспела, а пасля пэўнага свята. Вось, напрыклад, Яблычнага Спаса, які ў народзе адзначылі колькі дзён таму.

Вы ведалі, што да гэтага часу яблыкі нельга было есці? На маёй роднай Мёршчыне кажуць, што Бог кідае льдзінку ў ваду на Ілью, 2 жніўня, і пасля гэтага дня ні ў якім разе купацца ў возеры нельга. Але паводле традыцыі іншых рэгіёнаў, восень надыходзіць у сярэдзіне жніўня. Пасля гэтага дня і буслы збіраюцца ў вырай, і ўраджай варта збіраць як мага хутчэй.

Свята, пра якое ідзе гаворка, звязана з выпяваннем пладоў. Так, раней і сёння ў гэты дзень у храмах асвятчалі яблыкі і іншую садавіну і гародніну, толькі пасля гэтага дазвалялася іх есці. Існуе нават прымаўка: «Добра яблычка к Іспасу». Да Яблычнага Спаса яблыкі (а таксама грушы, агрэст, гарох і боб) есці забаранялася, асабліва жанчынам, у якіх раней паміралі дзеці. У адпаведнасці з павер'ем, у гэты дзень Бог ці Божая Маці на нябёсах раздае ўсім памерлым дзеткам па яблычку, а тое дзіця, чыя маці каштавала іх раней дазволенага часу, пачастунку не атрымае. Страшылі таксама бацькоў, якія дачасна елі яблыкі, бо з-за гэтага ў іх памруць дзеці.

Як кажуць навукоўцы, нашы продкі былі ўпэўненыя, што есці яблыкі да гэтага дня непажадана. Магчыма, гэта звязана з тым, што яблык, праз розныя біблейскія гісторыі, лічыўся садавіной граху, праз які Ева і Адам пазбавіліся Раю. Але па традыцыі

менавіта ў гэты дзень пачынаўся збор ураджаю, бо дагэтуль усё лічылася няспелым і неядомым. Да Яблычнага Спаса ніякай гародніны, акрамя агуркоў, не елі.

Пасля таго, як яблык быў асвечаны, трэба адкусіць кавалачак і загадаць жаданне. Праз некаторы час, верылі: яно здзейсніцца. У гэты дзень прынята было брацца шлюбом: бо новая сям'я будзе моцная і здаровая. Прынята частаваць яблыкамі сяброў і знаёмых.

Дарэчы, як і на любое важнае свята, у беларусаў на Спас прынята завітваць на могілкі. Так, асвечаныя яблыкі пакідалі на магілах блізкіх людзей. У дзень Яблычнага Спаса забаронена сварыцца з тым, хто побач. Лічыцца, што ўсё кепскае, зробленае ў гэты дзень, вернецца памножаным на тры разы. Лічыцца таксама, што няварта пасля гэтага дня пакідаць на полі ўраджай: ён будзе знішчаны. У гэты дзень прынята адзяваць белае адзенне, каб збіраць ураджай ці займацца працай па доме.

У народзе Спас лічылі таксама і днём адлёту буслоў. Існуюць і своеасаблівыя прыкметы: калі буслы пачыналі рыхтавацца да вылету ў вырай за тыдзень перад Спасам, чакалася, што зіма надые раней і будзе марозная, а вясна — цяплейшая; калі ж пасля Спаса — восень будзе цёплая, зіма позняя, а вясна халодная. Адлёт буслоў сведчыў пра набліжэнне зімы, а прыказкі нагадваюць: «Спас — лета шась!», «Спас — бяры рукавіцы ў запас». Калі няма дажджу, то і восень будзе сухая, а зіма — суровая. Калі дажджлівы дзень, то і восень будзе шчодрая на ападкі.

Смешна, але на Спас забаронена забіваць насякомых. Лічыцца: калі муха села на вас у гэты дзень двойчы, то вас будзе суправаджаць поспех.

Дарэчы, у гэты дзень да ўзыходу сонца праводзілі абрад выгнання клопаў. «Прышоў Спас, штоб не было клопаў у вас!». Паколькі на тую пару з'яўляецца шмат авадаў, то ў Лельчыцкім раёне кажуць: «Прышоў Спас, то пабярэ чорт і нас».

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзімава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Алесь Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53 аддзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друку 22.08.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 978

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 2821 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.